

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»

КРОКУЄМО РАЗОМ. ДОСЛІДЖУЄМО, ВІДКРИВАЄМО, ВЗАЄМОДІЄМО...

**Методичні рекомендації
для проведення Дня знань та Першого уроку
в 2020/2021 навчальному році**

*Друкується за рішенням науково-методичної ради
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(від 09 червня 2020 року, протокол № 3)*

Кропивницький
2020

Крокуємо разом. Досліджуємо, відкриваємо, взаємодіємо... / Методичні рекомендації для проведення Дня знань та Першого уроку у 2020/2021 навчальному році / укладачі: Юлія ФЕДОРОВА, Сергій ПЛЯКА. – Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2020. – 160 с.

У виданні містяться методичні рекомендації щодо проведення Дня знань та Першого уроку у 2020/2021 навчальному році, а також творчі розробки педагогів області за тематичними напрямками «Взаємодія і гармонія», «Інтелект і здоров'я», «Патріотизм і відповідальність».

Запропоновані матеріали можуть слугувати орієнтиром для моделювання власного заходу, а їх адаптація до карантинних обмежень сприятиме святкуванню та проведенню цікавого, а головне – безпечного Дня знань та Першого уроку.

Методичні рекомендації адресовані керівникам закладів освіти, їх заступникам, класним керівникам, педагогам закладів позашкільної освіти, учнівській молоді та батьківській громадськості, усім, хто цікавиться питаннями виховання учнівської молоді.

Рецензенти:

- Краснощок І.П. – доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат педагогічних наук;
- Тарапака Н.В. – завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», кандидат педагогічних наук, доцент.

Відповідальна за випуск – КОРЕЦЬКА Л.В.

ЗМІСТ

ВСТУП

Федорова Ю.В. Методичні рекомендації щодо проведення Дня знань та Першого уроку у 2020/2021 навчальному році.....	4

ВЗАЄМОДІЯ І ГАРМОНІЯ

Молчанова О.М. Наша сила в єдності (заняття з елементами арттерапії для учнів 5 класу).....	8
Чебоненко В.Ф., Артеменко Є.М. Толерантність – риса ХХІ століття (тренінг для учнів 9-11 класів).....	10

ІНТЕЛЕКТ І ЗДОРОВ'Я

Лисенко О.М. Без здоров'я неможливе і щастя (для учнів початкових класів та їхніх батьків).....	20
Віноградова А.А. Здорова планета – здорова людина (для учнів 3-4 класів).....	25
Коломоєць С.Д. Подорожі з Цікавиком (для учнів 1-5 класів).....	37
Гринюкова Р.А. Вода як джерело життя і здоров'я: формуємо екосвідомість(для учнів 5-6 класів).....	68
Баранова С.Л., Калашник О.А. Математика і здоров'я (математичний квест для учнів 8-9 класів).....	82
Кизименко В.О. Інтелектуальні ігри «Здорова нація – майбутнє України» (для учнів 9-11 класів).....	97

ПАТРІОТИЗМ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Ішова В.О., Лихошерстова І.А. Я пишаюсь тим, що я... (для учнів 2-3 класів).....	110
Сис М.В., Мосійчук Н.М., Перепчик Н.А. Наше серце – Україна, це для нас єдиний край! (для учнів 3-4 класів).....	117
Ромащенко О.А. My Native Town / Мое рідне місто (урок для учнів 6 класу).....	121
Гасаненко О.С. Україна-Європа: єдність духу в союзі миру («інтелект-кейс» для учнів 6-7 класів).....	124
Чернобривець Л.М. 7 Wonders Of Ukraine In The UNESCO Heritage List 7 дивовижних місць України зі списку спадщини ЮНЕСКО (урок-квест для учнів 7-9 класів).....	133
Дяченко Н.І. Відкриваємо Україну разом.....	141

ІНТЕРНЕТ-СЕРВІСИ ДЛЯ ЦИФРОВОЇ ТВОРЧОСТІ

Литвиненко О.В. Інструкція роботи з інтернет-сервісом «Jigsaw Planet's» для створення пазлів.....	148
Литвиненко О.В. Інструкція роботи з інтернет-сервісом «Loupe» для створення колажів.....	151

ВСТУП

Федорова Ю.В.,

*завідувач науково-методичної
лабораторії виховної роботи і
формування культури здоров'я
комунального закладу*

*«Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»,
кандидат педагогічних наук*

Методичні рекомендації щодо проведення Дня знань та Першого уроку у 2020/2021 навчальному році

Щороку новий навчальний рік розпочинається святкуванням Дня знань – особливого свята, що відкриває можливості пізнання нового, забезпечує певну платформу для формування навичок, що неодмінно приведуть до особистого та професійного успіху.

День знань – свято, що об'єднує шкільну громаду, створюючи унікальну атмосферу для розуміння важливості знань, їх динамічності, підкреслюючи необхідність навчання впродовж усього життя. Тим більше це актуально сьогодні, коли не тільки щороку, але і кожного нового дня – це сучасні технології, віртуальна мобільність і реальність, доступність і велика кількість інформації, інтеграція наукових галузей, створення екоорієнтованої цивілізації. І лише якісна освіта і знання дають можливість змінювати, удосконалювати наше життя, посилити наш моральний компас, а у поєднанні з життєвим досвідом – впливати на прийняття важливих рішень, тим самим покращуючи власне життя та оточуючих.

Останнім часом змінюються підходи у проведенні свята знань та Першого уроку. Запропоновано чимало цікавих та творчих ідей, все більше закладів освіти та педагогів орієнтуються на креативні підходи у їх проведенні. Незмінним залишаються радісний і водночас хвилюючий настрій дітей, завзятий і дзвінкий сміх, емоційне піднесення всіх, сподівання і найкращі очікування від нового навчального року.

Особлива радість і очікування зустрічі з друзями, однокласниками, улюбленими вчителями та живого спілкування, оскільки епідемія коронавірусу в минулому навчальному році внесла свої глобальні корективи в організацію життя школярів.

Очевидно, що основними трендами цього річного проведення Дня знань та Першого уроку в умовах пандемії є:

- обмеження проведення масових заходів, використання альтернативних креативних форм проведення свята знань та початку навчального року;

- максимальна відповідність обраного формату свята потребам епідемічної безпеки та захисту дітей і педагогів;
- проведення свята на свіжому повітрі, просто неба, на природі; використання великих приміщень, актові зали, рекреацій;
- використання засобів індивідуального захисту (захисних масок одноразових рукавичок), антисептичних засобів, дотримання правил дистанціювання;
- нова методика та модернізація освітнього контенту Першого уроку за рахунок нових діджитал-рішень;
- дистанційна участь у заході батьків дітей, членів родини, всіх запрошених.

Формат зустрічей і проведення свята в кожному закладі визначається індивідуально та має відповідати віковій категорії дітей. Щоб свято було цікавим та корисним для дітей, а головне – безпечним для здоров'я, педагогам важливо ретельно продумати всі його складові, щоб максимально забезпечити захист дітей та їх безпеку.

З цією метою радимо ознайомитися з рекомендаціями щодо організації роботи закладів загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році (лист МОН України від 05.08.2020 року № 1/9-420).

Звертаємо вашу увагу, що відповідно до вищезазначених рекомендацій для організації свята варто використовувати великі приміщення, зокрема, актові зали, рекреації, коридори. Для дитячих колективів – класних родин можна організувати святкування в межах одного класу з дотриманням правил дистанціювання та гігієни.

Доцільним також буде проведення свята знань та Першого уроку на свіжому повітрі, просто неба, на природі. При цьому не обов'язково виходити далеко за межі школи. Цілком достатньо на шкільному подвір'ї облаштувати імпровізований *зелений клас, дослідницький майданчик, рекреаційну зону, фітотальню або організувати пленерний урок.*

Готуючись до свята, важливо врахувати побажання батьків, налагодити з ними партнерську взаємодію. Адже у них теж починається навчальний рік, сповнений домашніх завдань, батьківських зборів та думок про школу. За бажанням можна запропонувати їм записати на відео святкові побажання та поради від батьків, заздалегідь обговорити всі деталі свята, оскільки цього року, враховуючи рекомендації щодо організації протиепідемічних заходів, передбачено їх дистанційну участь.

Варто уникати організації видів діяльності, які вимагають безпосереднього фізичного контакту між учнями. Цьогоріч в умовах карантинних обмежень доцільно *замінити комунікаційні вправи, групові ігри, що передбачають тактильний контакт, на достатньо широкий існуючий спектр цифрових інструментів*, які дозволяють створювати інформаційні продукти для організації свята знань та контенту Першого уроку.

З цією метою варто ознайомитися з потенціалом різноманітних інтернет-сервісів, які надають можливості ділитися результатами своєї діяльності з іншими, та застосувати ті, використання яких буде доречним у кожному

конкретному випадку. За можливості варто зменшити кількість платформ до мінімально необхідної, обираючи при цьому більш універсальні та зі зрозумілим інтерфейсом для користувача. Використання запропонованих інструментів має бути посиленням для учасників освітнього процесу.

Для реалізації творчо-розвивальної частини свята радимо використовувати широкий спектр цифрових інтерактивних інструментів. Звертаємо увагу на ті засоби, які добре зарекомендували себе та апробовані педагогами й учнями під час карантину, зокрема:

- платформа для створення практичних вправ <https://learningapps.org/>;
- сервіс для обробки фотографій <https://www.imgonline.com.ua/>;
- сервіс для створення пазлів з будь-якого зображення <https://www.jigsawplanet.com/>;
- сервіси для створення колажів та генерування листівок <http://www.getloupe.com/>;
- платформа обміну відеороликами, на які учні можуть завантажувати свої відеоролики та коментувати їх, <https://info.flipgrid.com/>;
- платформа для створення інтерактивних навчальних ігор <https://kahoot.it/>;
- сервіс для створення хмари тегів <https://wordart.com/>;
- сервіс для відеоконференцій та онлайн-зустрічей <https://zoom.us/>;
- платформа для відеоконференцій <https://meet.google.com/>;
- віртуальна інтерактивна дошка <https://uk.padlet.com/>;
- соціальний фотосервіс <https://www.pinterest.com/>;
- сервіс для створення ментальних карт <https://coggle.it/>.

Тематичний напрям творчо-розвивальної частини свята, що включає і проведення Першого уроку, пропонуємо визначити самостійно із запропонованих, зокрема: *«Взаємодія і гармонія»*, *«Інтелект і здоров'я»*, *«Патріотизм і відповідальність»*.

Відповідно до запропонованих тематичних напрямів у збірнику представлено творчі розробки педагогів, що можуть слугувати орієнтиром для моделювання власного заходу. Для закладів освіти та педагогів варто адаптувати запропоновані формати та ідеї, використовуючи практику соціального дистанціювання, уникнення скупчення та мінімізувати контактування з іншими особами. У разі необхідності можна використовувати цифрові інтерактивні інструменти.

Тематичний напрям *«Взаємодія і гармонія»* передбачає розвиток навичок партнерської взаємодії та ефективної комунікації між учасниками освітнього процесу. Окрім того, формує уявлення учнів про толерантність як універсальний принцип життя людини.

Зміст напрямку *«Інтелект і здоров'я»* спрямовано на орієнтацію учнів на пріоритетність загальнолюдських цінностей життя і здоров'я, утвердження здорового способу життя як необхідної умови саморозвитку та самовдосконалення особистості. Також радимо обговорити з дітьми питання як захиститися від коронавірусу та акцентувати увагу на алгоритмі дій за підозри COVID-19.

Метою тематичного напрямку *«Патріотизм і відповідальність»* є формування в учнів патріотичних почуттів шляхом вивчення історії та традицій України, усвідомлення особистої відповідальності за долю держави, українського народу та процесів становлення України як єдиної нації.

Рекомендуємо, обираючи зазначений напрям, використати матеріал «Відкриваємо Україну разом», що розміщений у збірнику. Це своєрідний медіакейс фото- і відеоматеріалів, які дозволяють у віртуальному форматі в умовах карантинних обмежень подорожувати та знайомитися з унікальними історико-культурними та природними об'єктами.

Представлені матеріали можуть слугувати певним ресурсом при підготовці та проведенні не лише Першого уроку в новому навчальному році, а й у подальшій роботі з учнями.

Пропонуємо:

- відеоматеріали «Україна вражає»;
- фото- та відеоматеріали різних авторів циклу «Моя Україна»;
- інфографічний цикл «Подорожуємо Україною»;
- всеукраїнський проєкт неформальної освіти «Відкривай Україну».

Окрім того, цього року вважаємо за доцільне ще раз звернутися до тематичного напрямку *«Екологічна безпека»*, оскільки реалії сьогодення привертають увагу до проблеми формування в учнів екологічно грамотної поведінки, дбайливого ставлення до навколишнього середовища та екоорієнтованої активності.

З цією метою радимо ознайомитися з минулорічними методичними рекомендаціями «Бережемо природу – бережемо і Батьківщину свою!», що розміщені за посиланням: <https://cutt.ly/lyLXwVn>

Список використаних джерел:

1. Лист Міністерства освіти і науки України від 05.08.2020 р. № 1/9-420 «Щодо організації роботи закладів загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/75559/print/

2. Лотоцька А., Пасічник О. «Організація дистанційного навчання у школі. Методичні рекомендації», 2020. – 71 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/Fd9RwVz>

3. Постанова головного державного санітарного лікаря № 42 від 30.07.2020 р. «Про затвердження Тимчасових рекомендацій щодо організації протиепідемічних заходів у закладах освіти в період карантину в зв'язку поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/75370/print/>

ВЗАЄМОДІЯ І ГАРМОНІЯ

*Молчанова О. М.,
старший викладач кафедри
педагогіки, психології і
корекційної освіти КЗ «КОІППО
імені Василя Сухомлинського»,
кандидат психологічних наук*

НАША СИЛА В ЄДНОСТІ

(заняття з елементами арттерапії для учнів 5 класу)

Мета заняття: розвиток навичок партнерської взаємодії та ефективної комунікації між учасниками освітнього процесу (учнями, вчителем та батьками).

Завдання:

- гармонізація психоемоційного стану учасників та психологічної атмосфери в класі, налаштування на позитивну атмосферу;
- розвиток навичок самопрезентації;
- актуалізація вміння слухати іншого;
- розвиток навичок безконфліктної групової взаємодії та прийняття спільного рішення.

Учасники: учні 5-го класу, їх батьки та вчитель (класний керівник, який виступає в ролі ведучого).

Матеріали та обладнання: аркуші А4 (по 2 на кожного учасника), кольорові фломастери, восковакрейда, кольорова пастиль, ватман (1 шт.), клей (декілька штук для комфортної одночасної взаємодії учасників).

Вправа 1. «Друкарська машинка» (5 хв.)

Мета: створити в групі гарний настрій, зняти напругу після заняття.

Хід вправи:

Учасники сідають у коло. Вибирається уривок загальновідомого вірша. Кожен по черзі називає по одній букві слова. У кінці слова – всі встають, на знаках пунктуації (кома, крапка, тире тощо) – плескають в долоні, в кінці строфи – притуп ногою.

Вправа 2. «Знайомство» (10 хв.)

Мета: знайомство учасників, налаштування на роботу.

Матеріали та обладнання: аркуші А4, кольорові олівці, кольорова крейда, блискітки, тощо.

Хід вправи:

Учасникам пропонується написати своє ім'я на аркуші А4 та розфарбувати його таким чином, щоб малюнок сподобався автору. Можна прикрасити та доповнити малюнок так, як захоче сам учасник.

Вправа 3. «Груповий колаж з каракулями» (модиф. О. Молчанова) (30 хв.)

I етап – доповнювальні каракулі– учасникам пропонується підписати свій аркуш зі зворотної сторони. Обрати для себе один фломастер (за можливості, кольори обраних фломастерів не повинні повторюватися). Намалювати на своєму аркуші дуже швидко декілька каракуль.

Далі потрібно передати свій аркуш сусіду зліва, щоб він теж намалював декілька ліній технікою «каракулі». Після цього, аркуші передаються наступному сусіду зліва, по-колу, поки аркуш автора не повернеться до нього.

II етап – створення образів– на аркуші з каракулями учаснику потрібно віднайти будь-який образ та навести, домалювати його чи створити новий. Час виконання етапу контролюють самі учасники.

Далі відбувається обговорення створеного образу (Що це за образ? Як він пов'язаний з учасником? Подобається чи ні? Про що цей образ повідомляє учаснику?).

III етап – створення групового колажу. Учасникам пропонується пальцями витнути (вирвати) цей образ і приклеїти його на запропонований ватман, створивши всім разом певну композицію.

Примітка. Створення колажу відбувається в повній тиші.

Обговорення:

Чи подобається колаж?

Які відчуття були у вас під час витинання образу?

Чи подобається місце, на якому знаходиться ваш елемент колажу?

Що ви відчували під час створення колажу?

Що найбільше вразило?

IV етап – створення групової розповіді про колаж.

Учасникам пропонується розповісти казку чи розповідь на основі колажу, який вони створили. Героями цієї розповіді повинні бути ті образи, які вони створювали. Кожен учасник по черзі говорить одне-три висловлювання, які продовжує наступний. В розповіді повинні взяти участь всі автори колажу. Закінчується казка тоді, коли всі висловилися по одному разу. Тобто, розповідь по колу.

Вправа 4. «Оплески»

Заняття пропонується закінчити бурхливими оплесками своєї розповіді та творчості.

Список використаних джерел:

Молчанова О. М. Застосування ліній, каракулів та геометричних форм у процесі спонтанної творчості терапевтичного малювання / О. М. Молчанова – Кропивницький: 2020. – 79 с.

*Чебоненко В. Ф., завідувач
обласного навчально-методичного
центру психологічної служби
системи освіти
КЗ «КОІППО імені Василя
Сухомлинського»,
Артеменко Є. М., практичний
психолог Регіонального центру
професійної освіти ім. О.С. Єгорова*

ТРЕНІНГ «ТОЛЕРАНТНІСТЬ – РИСА ХХІ СТОЛІТТЯ» (для учнів 9-11 класів)

Підлітковий вік – найважливіший період в психосоціальному розвитку людини. Підліток – вже не дитина, але ще не дорослий. Він активно включається в доросле життя, формує свою ідентичність, освоює різні соціальні ролі. Його життєва орієнтація залежить від того, як він буде ставитися до світу в цілому, до себе та інших у цьому світі. Позиція терпимості і довіри – це основа для здійснення вибору майбутніх поколінь на користь миру, а не війни, мирного співіснування людства, а не конфліктів.

Толерантність є важливим компонентом життєвої позиції зрілої та психічно здорової особистості, яка має свої цінності і інтереси і готової, якщо буде потрібно, їх захищати, але одночасно з повагою відноситься до позицій і цінностей інших людей.

Сьогодні, маніпулюючи термінами «толерантність», «толерантне відношення», виправдовують низькоморальну, вседозволену, безвідповідальну, а іноді протиправну поведінку особистості. Тому дуже важливо розібратися і зрозуміти сутність феномену толерантності, зокрема його проявів як риси особистості.

Важливою темою тренінгу є розкриття понять «толерантна» і «інтолерантна» особистість. Для успішного формування толерантних установок на рівні особистості важливо знати, в чому полягають основні відмінності між толерантною і інтолерантною особистістю.

Основною метою тренінгу є формування у підлітка здатності активно захищати права людини, висловлювати протест проти будь-яких форм дискримінації та насильства.

Найбільш актуальним процес формування толерантності, на наш погляд, є для підлітків. Саме в цьому віці починає формуватися почуття культурної ідентичності людини, а відповідно підвищується інтерес до питань культурної приналежності, цьому віку притаманний розвиток абстрактного та логічного мислення, рефлексії власного життєвого шляху, прагнення до самореалізації, що загострює потребу особистості зайняти позицію будь-якої соціальної групи, визначені громадянські позиції, обумовлюючи появу нового поворотного вузлового рубежу соціального руху – «я і суспільство».

Учасниками тренінгу є учні (підлітки) 12-13 років.

Мета тренінгу: формування уявлення про толерантність як універсальний принцип життя людини; формування та розвиток толерантності як особистісної риси учнів; розвиток навичок ефективної міжособистісної взаємодії; підвищення загальної психологічної культури підлітків; створення умов для гармонійного психічного розвитку особистості.

Завдання:

- зниження почуття тривоги та напруження, розвиток уміння працювати в групі;
- ознайомити підлітків з поняттями «толерантність» і «толерантна особистість», критеріями і соціальними виявами толерантності й нетерпимості, показати значення толерантної поведінки у взаємодії з людьми, а також у різних життєвих сферах;
- навчити учасників конкретних прийомів, що допомагають розвинути риси толерантної особистості;
- формувати конструктивні способи взаємодії під час конфліктних ситуацій.
- розвивати комунікативні навички, здатність до емпатії, співпереживання і співчуття, довіру, гідність і самопізнання як якості толерантної особистості в контексті взаємин з іншими;
- формувати позитивне самосприйняття, адекватну самооцінку.

Хід тренінгу

1. Вступне слово тренера (2хв.)

Толерантність у всі часи вважалася людською чеснотою. Вона передбачала терпимість до відмінностей серед людей, уміння жити, не заважаючи іншим, здатність мати права й свободи, не порушуючи прав і свобод інших.

Толерантність – це намагання зрозуміти цінності та особливості світогляду іншої людини, це не поблажливість, але й не байдужість, не мовчазна терплячість до спотворених форм поведінки людей, проте й не всюдозволеність, що часто межує з агресією й неодмінно призводить до прихованих чи відверто виражених конфліктів.

Толерантність як ставлення, породжує довіру, готовність до співробітництва й компромісу, товарицькість і дружелюбність.

Сьогодні толерантність – яскравий показник ступеню демократичності кожної держави й одна з умов її розвитку. Політична толерантність є основою для плідних міжнародних відносин.

Для того, щоб досягти успіху у власному житті, не витратити сил на конфлікти, «побутові війни», кожному доцільно сформувати у собі толерантність як рису характеру. Для цього необхідно:

- бути готовими до того, що всі люди різні – не кращі й гірші, а просто різні;
- навчитися сприймати людей такими, якими вони є, не намагаючись змінити в них те, що нам не подобається;
- цінувати в кожній людині особистість і поважати її думки, почуття, переконання незалежно від того, чи збігаються вони з нашими;

- зберігати «власне обличчя», знайти себе і за будь-яких обставин залишатися собою.

Шлях до толерантності – це серйозна емоційна, інтелектуальна праця і психічна напруга, бо він можливий лише на основі зміни самого себе, своїх стереотипів, своєї свідомості.

Сьогодні на нашому тренінгу ми спробуємо пройти цей шлях для пізнання себе та інших.

2. Вправа «Рукоштовкання чи уклін» (10 хв.)

Мета: активізація учасників групи, створення позитивної емоційної атмосфери.

Запропонуйте групі утворити коло. Розкажіть групі про жести вітання, прийняті у різних народів. Заздалегідь попередьте учасників про те, що вони повинні будуть використовувати ці ритуали. Ось кілька варіантів вітання:

- обійми і триразове цілування по черзі в обидві щоки (Росія);
- легкий уклін зі схрещеними на грудях руками (Китай);
- рукоштовкання і поцілунок в обидві щоки (Франція);
- легкий уклін, долоні складені перед чолом (Індія);
- легкий уклін, руки і долоні витягнуті з боків (Японія);
- поцілунок у щоки, долоні лежать на передпліччях партнера (Іспанія);
- просте рукоштовкання і погляд в очі (Німеччина);
- м'яке рукоштовкання обома руками, торкання тільки кінчиками пальців (Малайзія);
- потертися носами один об один (ескімоська традиція).

Один з учасників починає «коло знайомств»: виступає на середину і вітає партнера, що стоїть справа. Потім йде за годинниковою стрілкою і по черзі вітає всіх членів групи. Учасники вітаються один з одним, використовуючи ритуали вітання, прийняті в різних культурах.

В ході гри підтримується атмосфера толерантності, поважливе ставлення один до одного. Крім того, учасникам напевно буде цікаво по-різному вітатися з людьми. Наприкінці вправи можна провести короткий обмін враженнями.

3. Вправа «Що таке «толерантність?»» (15 хв.)

Мета: дати можливість учасникам сформулювати наукове поняття толерантності; показати багатоаспектність поняття «толерантність».

Обладнання: визначення толерантності, написані на ватмані (Додаток 1).

Підготовка: написати визначення толерантності на великих аркушах і прикріпити їх перед початком заняття до дошки чи до стін зворотним боком до аудиторії.

Процедура проведення: ведучий об'єднує учасників на групи по 3 - 4 осіб. Кожна група має виробити в результаті «мозкового штурму» своє визначення толерантності. Визначення повинне бути коротким і ємним. Після обговорення представник від кожної групи знайомить із визначенням усіх учасників.

Після закінчення обговорення у групах кожне визначення виписується на дошці чи на ватмані.

Після того, як групи представлять свої формулювання, ведучий повертає заздалегідь заготовлені визначення «обличчям» до аудиторії. Учасники мають

можливість ознайомитися з існуючими визначеннями і висловити своє ставлення до них.

Питання для обговорення:

- Що відрізняє кожне визначення?
- Чи є щось, що поєднує якісь із запропонованих визначень?
- Яке визначення найбільш вдале?
- Чи можна дати одне визначення поняттю «толерантність»?

Під час обговорення зверніть увагу на наступні моменти:

- Поняття «толерантність» має безліч аспектів.
- Кожне з визначень виявило якусь грань толерантності.

4. Завдання «Дієта толерантності» (3 хв.)

Обладнання: аркуші з «дієтою толерантності» за кількістю учасників.

Деякі з вас уперше ознайомилися з поняттям «толерантність». Яке з визначень толерантності викликало у вас найбільший відгук? Чи є для вас тема толерантності актуальною, і якщо так, то чому? Чи хочете ви стати толерантними? Ось, яку «дієту» для тих, хто хоче стати толерантними, розробили психологи (кожному роздається аркуш з інформацією):

Понеділок: розмовляючи з людьми, дивись їм у вічі; вітайся з усіма.

Вівторок: намагайся нікому не нав'язувати свою волю.

Середа: зробити для когось добру справу так, щоб він не здогадувався, що добро йде від вас;

Четвер: не виявляти до іншого такого відношення, яке ви не хочете відчувати до себе;

П'ятниця: намагатися мати гарний вигляд, говорити з усіма тихим голосом;

Субота: записати 5 позитивних якостей, що характеризують вас і вашого друга;

Неділя: знайдіть 3 приводи, щоб сказати «дякую» вашим близьким.

5. Вправа «Риси толерантної особистості» (10 хв.)

Мета: ознайомити учасників з основними рисами толерантної особистості; дати можливість підліткам оцінити ступінь своєї толерантності.

Обладнання: бланки опитувальника для кожного учасника (Додаток 2).

Підготовка: бланк опитувальника з колонкою В на великому аркуші прикріплюється на дошку чи стіну.

Процедура проведення: учасники одержують бланки опитувальника. Ведучий пояснює, що 15 характеристик, перерахованих тут, властиві толерантній особистості.

Інструкція: Спочатку в колонку А поставте: «+» навпроти тих трьох рис, що, на вашу думку, у вас найбільше виражені; «О» навпроти тих трьох рис, що у вас найменш виражені.

Потім у колонку В поставте: «+» навпроти тих трьох рис, що, на ваш погляд, найхарактерніші, для толерантної особистості.

Цей бланк залишиться у вас, і про результати ніхто не довідається, тому ви можете відповідати чесно.

На заповнення опитувальника дається 3-5 хвилин.

Потім ведучий заповнює заздалегідь підготовлений бланк опитувальника, прикріплений на дошку. Для цього він просить підняти руки тих, хто відзначив у колонці В першу якість. Кількість відповідей підраховується і заноситься в колонку бланка. У такий же спосіб підраховується кількість відповідей за кожною якістю. Ті три якості, що набрали найбільшу кількість балів, і є ядром толерантної особистості (з погляду даної групи).

Учасники одержують можливість: порівняти уявлення про толерантну особистість кожного з членів групи із загальногруповим уявленням та порівняти уявлення про себе («+» у колонку «А») з портретом толерантної особистості, створеним групою.

Інформаційне повідомлення «Чим відрізняється толерантна особистість від інтолерантної» (5 хв.)

Мета: ознайомлення з уявленням відомих психологів про толерантну особистість.

«Чим відрізняється толерантна особистість від інтолерантної» *(підготовлено на основі робіт Г. Олпорта)*

Розподіл людей на толерантних та інтолерантних є досить умовним. Крайні позиції зустрічаються рідко. Кожна людина у своєму житті робить як толерантні, так і інтолерантні вчинки. Проте, схильність поводитися толерантно чи інтолерантно може стати стійкою особистісною рисою, що й дає змогу розрізняти толерантні та інтолерантні особистості й характеризувати їх.

1. Знання самого себе. Толерантні люди більше знають про свої достоїнства й недоліки. Критично ставлячись до себе, вони не прагнуть у всіх своїх негараздах звинувачувати оточуючих.

Психологи дійшли висновку, що в толерантної особистості значно більший розрив між «Я-ідеальним» (тобто, уявленням про те, яким би «Я» хотів стати) і «Я-реальним» (уявленням про те, який «Я» є), ніж у інтолерантної людини (у якої «Я-ідеальне» і «Я-реальне» практично збігаються). Толерантні люди краще знають самих себе, причому не тільки свої достоїнства, а й недоліки, тому менш задоволені собою. У зв'язку з цим потенціал для саморозвитку в них вищий. Інтолерантна людина зауважує в себе більше достоїнств, ніж недоліків, тому у всіх проблемах частіше схильна обвинувачувати оточуючих.

2. Захищеність. Інтолерантній людині важко жити у згоді як із самою собою, так і з іншими людьми. Вона побоюється свого соціального оточення і навіть себе, своїх інстинктів. Над нею ніби нависає відчуття постійної загрози. Толерантна людина зазвичай відчувається безпечно. Тому вона не прагне захищатися від інших людей і груп. Відсутність загрози чи переконаність, що з нею можна справитися – важлива умова формування толерантної особистості.

3. Відповідальність. Інтолерантна людина вважає, що події, які відбуваються, від неї не залежать. Вона не владна над долею. Вона переконана, наприклад, що багато подій пояснює астрологія, їй легше думати, що щось відбувається із нею, а не вона є причиною подій. Толерантні люди, навпаки, переконані, що доля залежить не від розташування зірок, а від них самих. Толерантні люди не перекладають відповідальність на інших, вони несуть її самі. Інтолерантні прагнуть зняти із себе відповідальність за те, що відбувається з

ними і довкола них. Ця особливість пов'язана з прагненням в усьому звинувачувати інших і лежить в основі формування забобонів у ставленні до інших груп — не я ненавиджу і заподіюю шкоду іншим, це вони ненавидять і заподіюють мені шкоду.

4. Потреба у визначеності. Інтолерантні особистості поділяють світ навпіл – на чорне і біле. Для них не існує півтонів, є тільки два типи людей – погані і гарні, тільки один правильний шлях у житті. Вони наголошують на розбіжностях між «своєю» і «чужою» групами. Вони не можуть ставитися до чогось нейтрально: усе, що відбувається, або схвалюють, або ні. Толерантна людина, навпаки, визнає світ у його різноманітті і готова вислухати будь-яку думку.

5. Орієнтація на себе – орієнтація на інших. Виявилося, що толерантна особистість більше орієнтована на себе в роботі, у фантазіях, творчому процесі, теоретичних міркуваннях. У проблемних ситуаціях толерантні люди схильні звинувачувати себе, а не оточуючих. Такі люди прагнуть до особистісної незалежності більше, ніж до приналежності зовнішнім інститутам і авторитетам, тому що їм не потрібно за когось ховатися.

Дослідження психологів засвідчили, що прагнення належати до суспільних інститутів у інтолерантних людей виражено значно сильніше, ніж у толерантних. Так, дівчата з антисемітськими тенденціями більш схильні поєднуватися в сестринства, більш релігійні, більш патріотичні. Численні дослідження виявляють позитивний зв'язок між існуванням у людини забобонів і високим «патріотизмом». Був показаний зв'язок між націоналізмом і ненавистю до меншостей у нацистській Німеччині.

6. Схильність до порядку. Психологи з'ясували, що інтолерантна людина надто великого значення надає охайності, гарним манерам, ввічливості. Для неї важливо, щоб в усьому був порядок. Для толерантних людей ці якості не мають такої великої цінності і відходять на другий план.

Нацисти надзвичайно важливу роль відводили цій чесноті. Гітлер проповідував аскетизм. Відповідно до нацистських переконань усе життя людини повинно проходити згідно з протоколом. Євреїв постійно звинувачували в непорядності, аморальності, неохайності.

Інтолерантна людина не тільки любить порядок узагалі, вона особливо любить соціальний порядок. У своєму прагненні належати партії, національності, угрупованню вона знаходить безпеку і визначеність. Ця приналежність дає їй захист від постійного занепокоєння.

7. Здатність до емпатії. Здатність до емпатії визначається як соціальна чутливість, уміння давати правильні судження про інших людей.

Що є основою емпатійних здібностей – точно не визначено. Можливо, це продукт сприятливої сімейної атмосфери, розвинених естетичних почуттів, високих соціальних цінностей.

В одному з експериментальних досліджень виявлялася здатність до емпатії в толерантних та інтолерантних учнів. Упродовж 20 хвилин учні однієї статі і віку розмовляли на різні теми одне з одним наодинці. Кожний формував своє уявлення про співрозмовника. Після бесіди експериментатор попросив учнів

заповнити опитувальник, що виявляє ступінь толерантності, за свого співрозмовника. Виявилось, що інтолерантні учні оцінювали своїх партнерів по експерименту відповідно до своїх власних переконань, тобто вони в їхніх очах мали вигляд більш інтолерантними, ніж були насправді. Толерантні учні виявили точніші судження про людей – вони адекватніше оцінювали як толерантних, так і інтолерантних співрозмовників.

8. Почуття гумору. Почуття гумору і здатність посміятися над собою важлива риса толерантної особистості. У того, хто може посміятися над собою, менша потреба відчувати перевагу над іншими.

9. Авторитаризм. Для інтолерантної особистості надзвичайно важлива суспільна ієрархія. Коли американських студентів попросили назвати людей, яких вони вважають великими, інтолерантні назвали імена лідерів, що мали владу і контроль над іншими (Наполеон, Бісмарк), у той час як для толерантних більш властиво називати артистів, учених (Чаплін, Ейнштейн). Інтолерантну особистість влаштовує життя в упорядкованому, авторитарному суспільстві сильною владою. Інтолерантна людина вважає, що зовнішня дисципліна надзвичайно важлива. Толерантна людина воліє жити у вільному, демократичному суспільстві.

Таким чином, є два шляхи розвитку особистості: Інтолерантний і толерантний. Інтолерантний шлях характеризується уявленням про власну винятковість, прагненням переносити відповідальність на оточення, відчуттям навислої загрози, потребою в порядку, у бажанні сильної влади. Інший шлях — шлях людини вільної, яка добре себе знає. Хороше ставлення до себе співіснує з позитивним ставленням до оточуючих і доброзичливим ставленням до світу.

6. Вправа «Чарівна крамниця» (15 хв.)

Мета: дати учасникам можливість з'ясувати, яких якостей їм бракує для того, щоб вважатися справді толерантними людьми.

Обладнання: кольорові смужки паперу (друкарського) розміром 40 мм * 60 мм, приладдя для письма.

Процедура проведення: попросіть учасників групи уявити, що є крамниця незвичайних «речей»: терпіння, поблажливості, прийняття інших, почуття гумору, чуйності, довіри, альтруїзму, терпимості до розбіжностей, уміння володіти собою, доброзичливості, схильності не засуджувати інших, гуманізму, уміння слухати, допитливості, здатності до співпереживання. Нагадаємо, що з цими якостями група працювала в попередній вправі, і бланк із їх переліком усе ще висить на дошці. Ведучий виступає в ролі продавця, що обмінює одні якості на інші. Викликається один із учасників. Він може придбати одну чи трохи «речей», яких у нього немає. (Це ті якості, що, на думку групи, важливі для толерантної особистості, але відзначені «О» у колонку А опитувальника цього учасника, тобто слабо виражені в нього.) Наприклад, покупець просить у продавця «терпіння». Продавець з'ясовує, скільки йому потрібно «терпіння», навіщо воно йому, у яких випадках він хоче бути «терплячим». Як плату продавець просить у покупця щось замість. Наприклад, той може розплатитися «почуттям гумору», якого в нього з надлишком. (Придбаний товар «випикується» покупцю).

7. Вправа «Емблема толерантності» (10 хв.)

Мета: продовження роботи з визначеннями толерантності; розвиток фантазії, експресивних способів самовираження.

Обладнання: папір, кольорові олівці чи фломастери, ножиці, скотч.

Кожний спробує самостійно намалювати таку емблему, що могла б друкуватися на суперобкладинках, політичних документах, національних прапорах. Процес малювання триває 5 хв. Після завершення роботи учасники розглядають малюнки один одного (для цього можна ходити по кімнаті). Після ознайомлення з результатами творчості інших учасники повинні висунути гасло, що відображало б сутність їхніх емблем (обговорення 3-5 хв.). Заключний етап вправи – презентація емблем.

8. Підведення підсумків (5 хв.)

Тренер разом із групою (безоціночно) обговорюють усі види діяльності, використані під час заняття.

Можливий варіант обговорення: тренер пропонує учасникам висловити власні судження з приводу тренінгу, доповнюючи незакінчене речення: «Мені було..., тому що...»

9. Етюд «Посмішка по колу» (5 хв.)

Мета: підведення учасників до завершення заняття.

Всі беруться за руки і «передають» посмішку по колу: кожен повертається до свого сусіда праворуч чи ліворуч і, побажавши щось хороше та приємне, посміхається йому. При цьому можна образно «взяти посмішку» в долоні і обережно передавати її по колу, з рук в руки.

Список використаних та рекомендованих джерел

1. Бех, І.Д. Школа толерантності: [орієнтовна концепція толерантності; програма спецкурсу «Психологія толерантності людських стосунків; корекційно – виховний тренінг «Я – толерантна особистість»] / І.Д.Бех, Т.А. Горлач та інші // Позакласний час . – 2010 . – №7 . – С. 41-54.
2. Ващенко Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів / Григорій Ващенко ; Всеукр. педагог. т-во ім. Г. Ващенка. – К. : Укр. Видавнича Спілка, 1997. – 441 с.
3. Воробйова І.В. Психотехнології розвитку особистості: навч. посібник / І.В. Воробйова, О.М. Шахматова; Рос. держ. проф.-пед. ун-т. – [2-ге вид., перероб. і дол.]. – Єкатеринбург: РГППУ, 2011. – 170 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
5. Грецов А. Г. Психологические тренинги с подростками / А. Г. Грецов. – СПб: Питер. 2008 – 84 с.
6. Грива О. А. Толерантність молоді у полікультурному середовищі: Монографія / Грива О. А. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2007. – 275 с.
7. Декларація принципів толерантності // Педагогіка толерантності. – 1999. – № 3-4. – С. 175-180.
8. Живолуп Л. В. Тренінг розвитку толерантності у підлітків / Автор-укладач Л. В. Живолуп. - Кременчук, 2008. – 33 с.

9. Ирина Авидон, Ольга Гончукова 100 разминок, которые украсят ваш тренинг [Электронный ресурс]/ Авидон И., Гончукова О. – режим доступа <http://figym.kz/uploads/100razm.pdf>
10. Іщенко Р.І. Розвиток комунікативних навичок учнів: [програма тренінгу] / Р.І. Іщенко – Миргород, 2010. – 28 с.
11. Лекторский В.А. О толерантности, плюрализме и критицизме / В.А. Лекторский // Вопросы философии. 1997. – № 11. – С. 46-54.
12. Мосієнко О. О. Розвиток навичок ефективної взаємодії в студентських колективах: [розвивальна програма] / Мосієнко О. О. - Полтава: Полтавський будівельний технікум транспортного будівництва, 2010. – 13 с.
13. Новый тлумачний словник української мови. – К. : Наукова думка, 2006. – 824 с.
14. Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України М.Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 1440 с.
15. Петрицький В. А. Толерантность – универсальный этический принцип / В.А. Петрицкий // Известия СП лесотехнической академии. – СПб., 1993. – С. 139-151
16. Профілактика синдрому емоційного вигорання педагогів / уклад. А.Г. Дербеньова, А.В. Кунцевська. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 223 с.
17. Технологія проведення тренінгів з формування здорового способу життя молоді / Г.М.Бевз, О.П.Главник – К.: Український ін.-т соціальних досліджень, 2005 – Кн.1. – 176 с.
18. Толерантність, терпимість // Великий тлумачний словник сучасної української мови / укладач і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
19. Фопель К. Сплоченность и толерантность в группе. Психологические игры и упражнения / К.Фопель, Пер. с нем. – М.: Генезис, 2002. – 336 с.

Додаток 1

Визначення толерантності

У перекладі з латинської «*tolerance*» означає «*терпіння*».

Плакат Толерантність це:

1. Співпраця, дух партнерства.
2. Готовність приймати чужу думку.
3. Повага людського гідності.
4. Повага прав інших.
5. Прийняття іншого таким, яким він є.
6. Здатність поставити себе на місце іншого.
7. Повага права бути іншим.
8. Визнання різноманіття.
9. Визнання рівності інших.
10. Терпимість до чужих думок, вірувань і поведінки.
11. Відмовлення од домінування, заподіяння шкоди і насильства.

Додаток 2

№ з/п	Риси толерантності особистості	А	Б
1.	Прийняття інших		
2.	Поблажливість		
3.	Терпіння		
4.	Почуття гумору		
5.	Чуйність		
6.	Довіра		
7.	Альтруїзм		
8.	Терпимість до розбіжностей		
9.	Уміння володіти собою		
10.	Доброзичливість		
11.	Уміння не засуджувати інших		
12.	Гуманізм		
13.	Уміння слухати		
14.	Допитливість		
15.	Здатність до співпереживання		

ІНТЕЛЕКТ І ЗДОРОВ'Я

Лисенко О. М.,

вчитель початкових класів

Маловисківської ЗШ І-ІІІ ступенів № 3

Маловисківської міської ради

БЕЗ ЗДОРОВ'Я НЕМОЖЛИВЕ І ЩАСТЯ (для учнів початкових класів та їхніх батьків)

Мета і завдання: поглибити знання дітей та їхніх батьків про здоров'я; формувати у дітей навички безпечної поведінки та свідоме ставлення до здоров'я; виховувати бажання вести здоровий спосіб життя. Вчити учнів, батьків, краще розуміти самих себе і критично ставитися до власної поведінки. Формувати вміння ефективно спілкуватися; сприяти прагненню зрозуміти оточуючих і аналізувати свої стосунки з ними; вчити робити здоровий вибір і приймати адекватні рішення.

Обладнання: картки з правилами роботи, зображення Золотої рибки, дощечки для письма, картки – «валізи», все для Фотосушки, різного кольору дзвіночки для об'єднання в групи, стікери, завдання для роботи в групах, фотопазли.

Розміщення: два кола стільців, всередині – для дітей, навколо них – для батьків.

Хід заняття

Очно

Дистанційно

I. Привітання

Діти з батьками стають у пари по колу.

Всі разом промовляють слова віршика і роблять відповідні рухи.

Раз долонька, два долонька,

В пару станемо скоріш.

Привітались, посміхнулись,

Разом – завжди веселіш.

(далі говорять тільки діти)

Поряд мама, поряд тато,

Добре з рідними всім нам,

Попрацюємо завзято,

Буде користь нам і вам.

II. Повторення правил роботи. Гра «Пантоміма»

Кожна пара отримує картку із записаним правилом роботи під час заняття. Потрібно «показати» правило так, щоб інші його назвали.

*Використовується
сервіс для
відеоконференцій та
онлайн-зустрічей
Zoom*

Наприклад:

- приходити вчасно;
- вимкнути мобільні телефони;
- правило «тут і зараз»;
- правило «піднятої руки»;
- не шуміти;
- не викрикувати;
- не ображатися;
- бути привітними;
- правило добровільної активності;
- говорити по черзі й коротко;
- не критикувати;
- правило «вільної ноги».

III. Очікування

Вправа «Золота рибка»

На дошці прикріплений малюнок великої «золотої» рибки із прорізними у вигляді лусочок кишеньками. Батьки разом із дітьми на стікерах пишуть очікування. Листочки поміщуються до кишеньок, хто бажає, озвучує свої думки.

*Використовується
віртуальна
інтерактивна дошка
Padlet*

IV. Актуалізація. Обмін враженнями

1. Фотосушка «Найяскравіший день канікул»

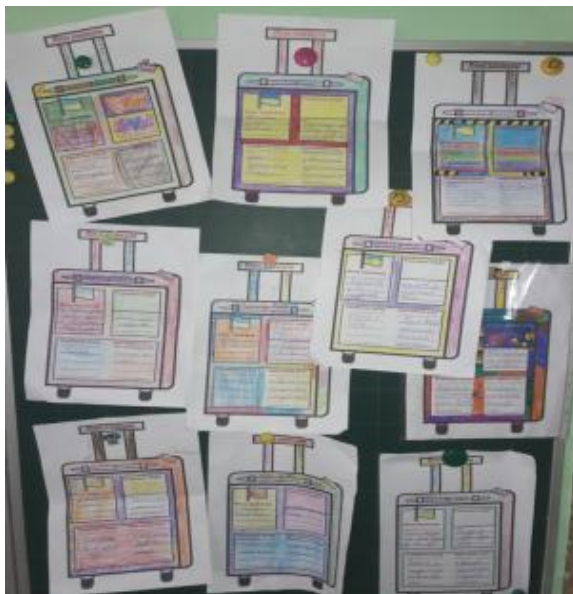
Напередодні діти отримують завдання принести фотографію, на якій зафіксовано найяскравіший день літніх канікул. Фото розміщуються в класі (мотузка та прищіпки) так, щоб всі мали до них доступ.

*Використовується
віртуальна
інтерактивна дошка
Padlet*

2. «Валіза вражень»

Діти разом із батьками протягом 3-5 хвилин заповнюють відповідями картку про враження від канікул. Презентують, хто бажає.

*Використовується
соціальний
фотосервіс **Pinterest***

Ідея запозичена із сайта Pinterest

V. Основна частина заняття.

1. Вправа «Три бажання»

Діти та батьки одночасно пишуть (малюють) три бажання, які б хотіли загадати Золотій рибці.

Потім утворюють пару та обирають те, яке співпало (суттєво).

Одне бажання, обране від пари, прикріплюється всередину силуету рибки.

Утворюємо хмару бажань класу.

Коментар: очікується, що більшість бажань стосуватиметься здоров'я.

Висновок: здоров'я – найважливіше для кожної людини. Особливо під час пандемії ми всі відчули його значимість.

- Здоров'я настільки переважає решту благ життя, що здоровий жебрак щасливіший за хворого короля (Артур Шопенгауер).

- *Головним скарбом життя є не землі, що ти їх завоював, не багатства, що їх маєш у скринях... Головним скарбом життя є здоров'я, і, щоб його зберегти, потрібно багато що знати (Авіцена).*

2. Робота в групах. Вправи «Портрети емоцій» та «Історія по колу»

Здійснюємо об'єднання в групи дітей та батьків.

(Із скриньки діти витягують кольорові картинки (стікери, листочки, цукерки) та об'єднуються у чотири групи. Наприклад: картинки дзвіночків різних кольорів).

Завдання для дітей, які працюють у групах:

Кожна група має картку із зображенням обличчя людини і підготовлені силуети носа, очей, ротика (у

Використовується сервіс для створення хмари тегів Word Art (Tagul)

Використовуються віртуальна інтерактивна дошка Padlet та платформа для відеоконференцій Google Meet

різних емоційних станах). Потрібно, працюючи разом, наклеїти все це на силует обличчя.

Висновки: Проаналізуйте, яка людина у вас вийшла – здорова чи хвора, весела чи сумна? На яку людину ви б хотіли бути схожі? Чому?

Завдання для батьків, які працюють в спільному колі:

Складання історії по колу «Ідеальний день моєї сім'ї». Передаючи по колу іграшку-смайл, кожний говорить одне речення, яке б ілюструвало ідеальну модель 1 дня ідеальної сім'ї, але так, щоб кожне наступне речення було логічним продовженням попереднього.

Починає учитель: Одного сонячного ранку...

Висновки: Чи хотіли б ви жити в такій ідеальній сім'ї? Чому? Що потрібно, щоб ваша сім'я стала такою? Яке місце займає турбота про здоров'я у вашій родині?

3. Зміна діяльності груп. Вправи: «Колаж» та «Стежина здоров'я»

Батьки стають біля своїх дітей. Тепер вони утворили батьківські робочі групи.

(Тепер батьки працюватимуть у групах, а діти сідають у загальне коло).

Завдання для батьків. Необхідно визначити причини захворювань та погіршення стану здоров'я або, як варіант, створити із запропонованих матеріалів колаж «Наше здоров'я – у наших руках!»

Завдання для дітей «Стежина здоров'я».

– Ми з вами, діти, спробуємо викласти «стежину здоров'я». Чи буде вона довгою – залежить від вас. Для того, щоб прокласти хоча б один слід до здоров'я, необхідно пригадати правила здорового способу життя. Відповіді позначимо на листках у формі сліду дитячої ноги і ними викладемо «стежину здоров'я».

(Очікувані відповіді: вмиватися, чистити зуби, займатися спортом, їсти корисну їжу, гратися на свіжому повітрі тощо).

4. Перевірка роботи батьків.

– Що із того, що ви назвали, залежить від самої людини?

– На що ми можемо впливати?

– Як бачите, багато чого залежить від нас самих.

– То який же висновок можна зробити? (Наше здоров'я – у наших руках).

VI. Рефлексія.

Спільна робота дітей та батьків.

– Всі знають, що здоров'я буває фізичне, соціальне, психічне, духовне. Під час карантину багато хто перебував у стані депресії, розпачу, хвилювання, навіть, паніки. А це негативно впливає на людину. Тому треба вчитися контролювати свої емоції, уникати стресів і, взагалі, оптимістично налаштуватися на події навколо.

Тож, пограємо в гру **«Оптимісти»**.

Я запропоную вам деякі ситуації, а ваше завдання – знайти із них оптимістичний вихід, який буде сприяти здоров'ю. Ви обговорюєте варіанти в парі та озвучуєте.

Ситуація 1. Ввечері неочікувано вимкнули світло.

Ситуація 2. Цілий день іде дощ.

Ситуація 3. Відключили інтернет.

Ситуація 4. Мама поїхала у відрядження.

Ситуація 5. Знову карантин.

Гра «Домовлялки».

Давайте зараз зробимо ще один крок до здорового способу життя. Сядьте батьки й діти обличчям один до одного і пообіцяйте (домовтеся), про щось, що кожен з вас буде робити на користь здоров'ю.

(Обіцянки: робити зарядку, бігати вранці, добре харчуватися, пити воду протягом дня, їсти 1 фрукт щоранку тощо).

Пам'ятайте, обіцянка, дана привселюдно, обов'язково повинна виконуватися!

Перевірка очікувань батьків.

– Чи «виконала» ваші бажання сьогодні «золота» рибка?

– Якщо ні, то бажання залишається в кишеньці, а якщо так – повертається власнику.

Оцінка заняття дітьми.

Вчитель: Діти, а вам сподобалося наше заняття? Якщо так: покажіть *Лайк*, а як ні – *Дизлайк*.

Поясніть, чому у вас такий настрій?

Гра «Фотопазли»

Кожна пара отримує частинку пазлу, які по черзі потрібно розмістити на дошці чи килимку так, щоб утворилася ціла світлина (на ній, наприклад, фото класу).

Для створення пазлів використовується сервіс для обробки фотографій IMGonline.com.ua

Дякую батькам і дітям за роботу. На згадку про заняття всі отримують фотопазли із архіву класу.

Заключне слово вчителя:

Ми з вами одна шкільна родина,
Я піклуюся про кожного, як про доньку та сина.
Хочу щоб все в нас склалося гаразд,
І ніякі лиха не заходили в клас.
Бо цей карантин дав нам всім зрозуміти,
Що краще до школи дітям ходити!!!
Тож, будьте здорові, будьте щасливі,
Нехай вистачає бажання та сили:
Учитися, гратися та дружити,
Мріяти, діяти і здорово жити!!!

*Віноградова А. А.,
вчитель початкових класів
Перчунівського ЗЗСО I-III ст.
Добровеличківської районної ради*

ЗДОРОВА ПЛАНЕТА – ЗДОРОВА ЛЮДИНА
(для учнів 3-4 класів)

Мета: формувати у дітей уявлення про природу як живий організм; спонукати до спілкування з природою без завдання їй шкоди; вчити учнів вирішувати логічні завдання шляхом підказок і пошуку рішень в нестандартних ситуаціях; формувати екологічну культуру, сприяти виробленню активної життєвої позиції; прищеплювати почуття відповідальності за збереження природних ресурсів лісу і води; вчити бачити красу світу; виховувати розуміння необхідності активної охорони та відновлення навколишнього середовища, прищеплювати почуття любові, вдячності природі.

Обладнання: глобус, кросворди, мапи, картки для дидактичних ігор, емблеми, презентація, зображення природи.

*За чисті води, за чисті ріки
Боротись будемо на віки!*

1. Організаційний момент

Швидко літо промайнуло, перейшли ми в 3 клас,

Зараз кожен промовляє, хто і як змінився в нас.

Як же хлопці підросли! Всі засмагли та здорові!

До роботи вже готові?

А тепер зробіть навколо мене гарне коло. Подивіться один одному в очі і посміхніться, подаруйте своєму товаришеві ніжну, лагідну посмішку. *(Діти посміхаються.)*

Візьміться за руки, закрийте очі, відчуйте тепло один одного, зігрійте теплом свого товариша.

Давайте промовимо чарівні слова:

Я здорова, гарна дитина.

Всім дітям я бажаю здоров'я.

Нехай вони будуть веселі,

Красиві, здорові і щасливі.

Любі мої дітки, вітаю вас з початком нового навчального року! Бажаю міцного здоров'я, успіхів у навчанні, справжніх друзів і високих досягнень!

2. Основна частина

Слово вчителя.

А скажіть мені будь-ласка чи може бути людина здоровою, якщо її планета хвора?

Чому наш навчальний рік закінчився незвично? *(Був карантин.)*

З якої причини? *(Хвороба Covid-19)*

Чи можемо ми сказати, що природа розлютилася на людство?

Відповіді на ці питання ми віднайдемо виконавши всі завдання.

У хворої природи здорових людей не буває. Від того який стан навколишнього середовища залежить і наше здоров'я. Чим більше сміття ми викидаємо у довкілля, тим більше хвороб.

Презентація «Вплив забруднення довкілля на здоров'я людини».

Бесіда з учнями на основі презентації:

Діти, а чи знаєте ви назву професії людини, яка захищає природу? *(Еколог)*

Стати екологом може кожен із нас, зробивши маленьку справу для порятунку не тільки природи, а і свого здоров'я, тому що ми частинка її.

Будьте до природи уважними, і вона обов'язково вам віддячить!

Пам'ятайте! Людина – частина природи. Знищуємо природу – знищуємо самих себе.

Дерево, трава, і квітка, й птахи

Не завжди зуміють захиститись!

Якщо будуть знищені вони –

На планеті ми залишимося самі.

Вчитель. Урок сьогодні буде незвичайний: на нас чекають ігрові пригоди. Тому зараз ми розділимося на команди і розпочнемо нашу гру.

ЗАВДАННЯ 1: «ЗНАЙДИ КЛЮЧОВЕ СЛОВО»

Мета: закріпити знання дітей про птахів та тварин, їх особливості та спосіб життя.

Обладнання: маркер, аркуші паперу зі схемою кросворда та загадки до нього на кожну команду.

Хід завдання:

Дати відповіді на загадки та записати у кросворд в червоних квадратах – назва команд: «Екологи» та «Охоронці». (Додаток 1)

Після виконання першого завдання учні отримують емблеми своїх команд, мапи руху екологічною стежиною для виконання наступних завдань.

ЗАВДАННЯ 2: «ВПІЗНАЙ ТА ВРЯТУЙ ТВАРИНКУ»

Мета: формувати бережливе ставлення до тварин, усвідомлення того, що всі тварини приносять користь природі.

До нас надійшли листи від тварин. Давайте ознайомимося з ними і вирішимо, чи правильно чинить людина.

Лист 1. «Сама знаю, що не красуня. А якщо я опиняюся поруч, багато хто втікає, а гірше – й камінням жбурнуть або ногою вдарять. А за що? Користь від мене велика». *(Це жаба.)*

Одна жаба охороняє від гусениць і черв'яків цілий город. Якщо в домі завелися таргани, принеси жабу – і вони зникнуть.

Лист 2. «Ох і не люблять мене люди. Голос їм мій, бач, не подобається, і очі, кажуть, в мене негарні. Вважають, що я біду приношу. А чи так це? Якби не я, прийшлося б декому сидіти без хліба». *(Це сова.)*

Сова знаходиться під охороною держави. Одна сова знищує за літо 1000 мишей, які можуть знищити 1 тонну зерна.

ЗАВДАННЯ 3: «ЛОГІЧНИЙ ЛАНЦЮЖОК»

Потрібно підкреслити зайве в цьому ланцюжку слово. Кожна команда отримує по 5 завдань.

1. Корінь, стебло, квітка, букет, лист – це частини рослин.
2. Сонце, камінь, дуб, небо, сніг – це нежива природа.
3. В'яз, вільха, ялиця, ясен, клен – це листяні дерева.
4. Глід, бересклет, ліщина, жимолость, липа, – це чагарники.
5. Поповзень, сойка, дятел, дрізд, корольок – зимуючі птахи.
6. Ведмідь, бурундук, борсук, білка – впадають у сплячку.
7. Ялина, сосна, ялиця, береза, модрина, туя, ялівець – це хвойні дерева.
8. Соловей, ластівка, стриж, ворона, зозуля, жайворонки – це перелітні птахи.
9. Горобець, соловей, жайворонок, дрізд – це птахи співучі.
10. Мати-й-мачуха, ромашка, деревій, кропива, кульбаба, вовче лико – це лікарські рослини.

ЗАВДАННЯ 4: «ШКІДЛИВО – КОРИСНО»

Мета: Закріпити правила поведінки в природі. Виховувати почуття дбайливого ставлення до природи та її багатств.

Картки з зображенням дій людей, які шкодять природі і які приносять користь. Діти визначають за допомогою сигнальних знаків (наприклад «стоп», «клас»), які дії є корисними, а які шкідливими. (Додаток 2)

ЗАВДАННЯ 5: «І У СМІТТЯ Є СВІЙ БУДИНОК»

Мета: закріпити вміння дітей сортувати сміття. Виховувати дбайливе ставлення до природи.

Обладнання: картки з кольоровими контейнерами, картки з зображенням сміття. (Додаток 3)

ЗАВДАННЯ 6: «ЕКОЛОГІЧНІ ЗНАКИ»

Мета: закріпити знання дітей про екологічні знаки та правила поведінки в природі.

Обладнання: екологічні знаки: «Не зривай квітів», «Не руйнуй мурашник», «Не залишай за собою сміття», «Не розпалюй багаття в лісі», «Підгодовуємо птахів», «Саджаємо дерева».

Хід завдання:

Кожна команда отримує по три екологічні знаки, за якими діти розпізнають їх призначення. (Додаток 4)

ЗАВДАННЯ 7: «МАТЕМАТИЧНІ ЗАДАЧІ»

Кожна команда отримує по 4 задачі.

1. Лелека білий відкладає 6 яєць, а лелека чорний на 2 яйця менше. Скільки яєць відкладає лелека чорний?

2. Розмах крил метелика махаона звичайного 8 см, а білана капустяного на 3 см менша. Яким є розмах крил білана капустяного?

3. Розмах крил орлана білоголового 2 м 20 см, а орла-карлика – 1 м 20 см. На скільки розмах крил орлана білоголового більше за розмах крил орла-карлика?

4. Вага зайця-русака становить 6 кг, а вага зайця-біляка на 2 кг менше. Яка вага зайця-біляка?

5. За добу знищується вогнем 72 га лісу. Скільки га лісу знищується за одну годину?

6. Довжина річки Дніпро 981 кілометр; Південного Бугу – на 175 кілометрів менше, а Прип'яті – на 260 кілометрів менше, ніж довжина річки Південний Буг. Яка довжина річки Прип'ять?

7. У самки білого ведмедя народжується 3 дитинчат, а у гімалайського ведмедя – на 1 маля менше. Скільки дитинчат народжується у ведмедів разом?

8. У скільки разів довжина ріки Дністер (255 км) більша від довжини ріки Прут (85 км);?

9. Кинута на землю шкірка від банана в нашому кліматі розкладається близько 2 років. Кинутий недопалок сигарети розкладається на два роки довше. Пластиковий пакет розкладається на вісім років довше ніж недопалок. Скільки років потрібно для того щоб розклався пакет?

10. Кожен автомобіль викидає в атмосферу в 3 рази більше забруднюючих речовин в порівнянні зі своєю власною масою. Маса вантажівки 3 т . Яку кількість забруднюючих речовин викидає в атмосферу така машина?

ЗАВДАННЯ 8: «РАДЮ ЧИ СУМУЮ»

Мета: розвивати вміння аналізувати позитивний та негативний вплив людини на природу.

Діти отримують заздалегідь підготовлені картки, які символізують позитивні і негативні почуття. (Додаток 5)

1. На галявині дозрівають суниці.
2. Із сільської техніки у ґрунт стікає пальне.
3. На яблуні дозрівають червонобокi яблука.
4. Діти розпалюють багаття на скошеній траві.
5. Лісоруби вирубують дерева посеред лісу.
6. Із труби у воду стікають відходи.
7. Із джерела б'є чиста, прохолодна джерельна вода.
8. Людина в масці.

3. Підсумок.

Молодці! Усі завдання виконані.

Чи з'ясували ми, що стає причиною різних хвороб?

Творча колективна робота «Здорова планета»

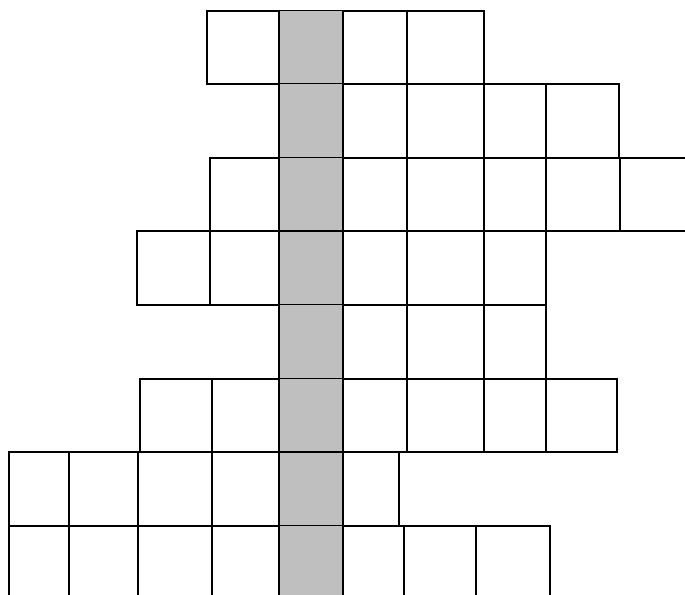
Діти прикріплюють на глобус картинки, які підтверджують екологічне здоров'я планети Земля.

Вчитель. Право живих на життя поважайте,
З вдячністю працю тварин зустрічайте.
Кожна хай зустріч несе відкриття:
Ціннішого в світі нема, ніж життя!

Додаток 1

1. Уночі гуляє,
А вдень спочиває,
Має круглі очі,
Бачить серед ночі. **(Сова)**
2. Народилось їх багато,
Є в них мама, є в них тато.
Менші, ніж заморські свинки,
Ці пухкі, малі тваринки. **(Хом'яки)**
3. Сам вечірньої години
Заховався в кущ малини.
Та на дуду голосну
Грає пісню чарівну. **(Соловей)**
4. Дзьоб міцний і гарні крила,
Чорний хвіст, жилетка сіра,
Чи присяде, чи летить, –
«Кар, кар, кар!» – усе кричить.
(Ворона)

5. На скелі він будує дім
І не боїться жити в нім.
Могутніх два крила
Є у птаха цього. **(Орел)**
6. Як зима – вона на гілці,
І співає, мов на сопілці...
Жовті груди, чорні крила,
Кусень сала сама з'їла. **(Синичка)**
7. Вночі руда дівчина
Залізла тихо в двір,
Курей перелічила
Та й понесла у бір. **(Лисиця)**
8. Швидко скрізь цей птах літає,
Безліч мошок поїдає,
За вікном гніздо будує,
Тільки в нас він не зимує.
(Ластівка)

1. Білосніжна, гарна птиця,
Дім будує на водиці,
Дуже схожа на гусей,
Обережна до людей! **(Лебідь)**

2. Фиркає, коли сердитий
Весь колючками покритий
З голови до ніг. Ось так!
Здогадались, це ... **(Їжак)**

3. Хто це у садку скрекоче,
Всі новини знати хоче?
Це хитренька, білобока,
З чорним хвостиком ... **(Сорока)**

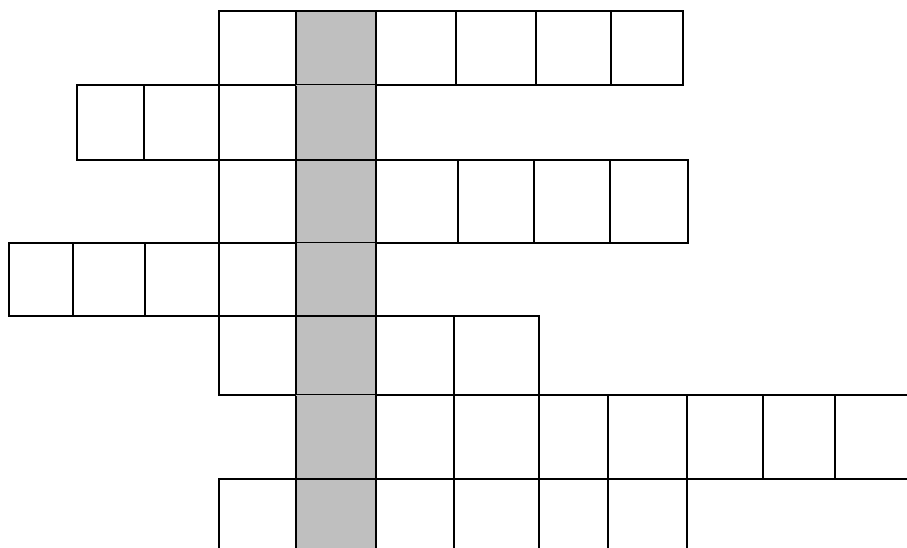
4. Цілий день працюю в гаї,
Діловито дзьобом б'ю,

Я не цвяхи забиваю,
Я комашок дістаю. **(Дятел)**

5. Вдалині посеред ночі
засвітилися хижі очі.
Від його пісень у звірів
морозець біжить по шкірі. **(Вовк)**

6. Маленький хлопчик
У сірій свитині
По дворах стрибає,
Крихти збирає. **(Горобчик)**

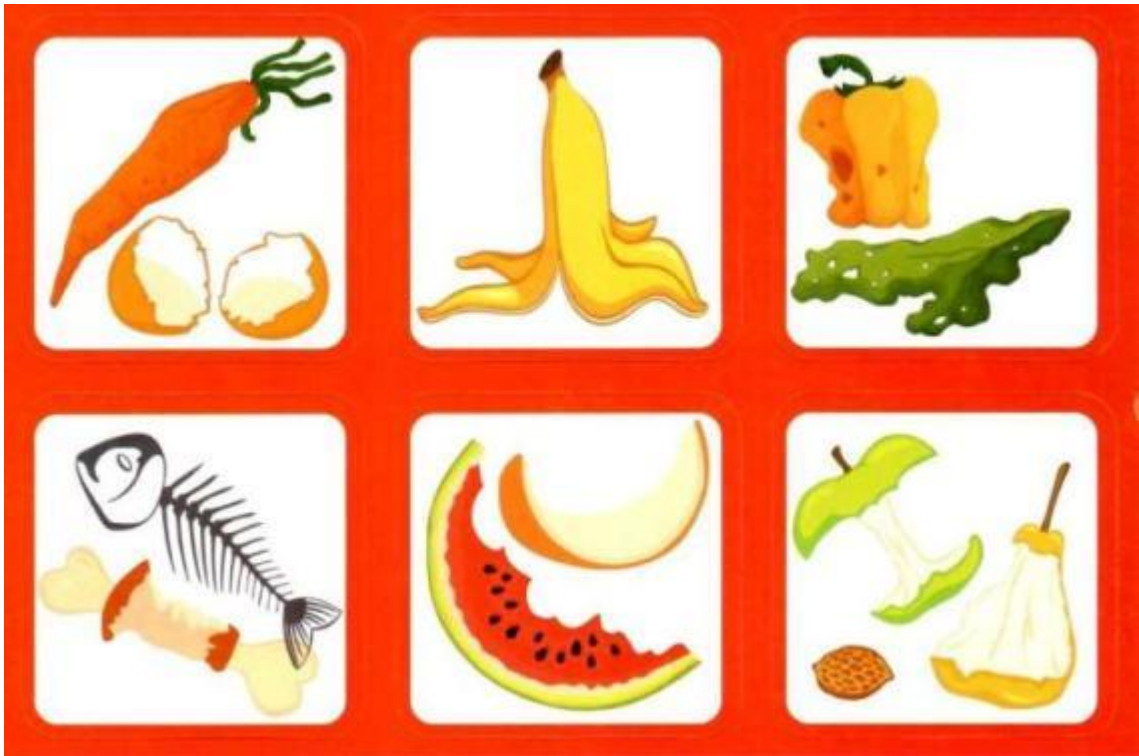
7, Відкладає птах яєчка,
Не лякає вітер, сніг,
А прокльонеться малеча –
Шишок вистачить для всіх! **(Шишкар)**

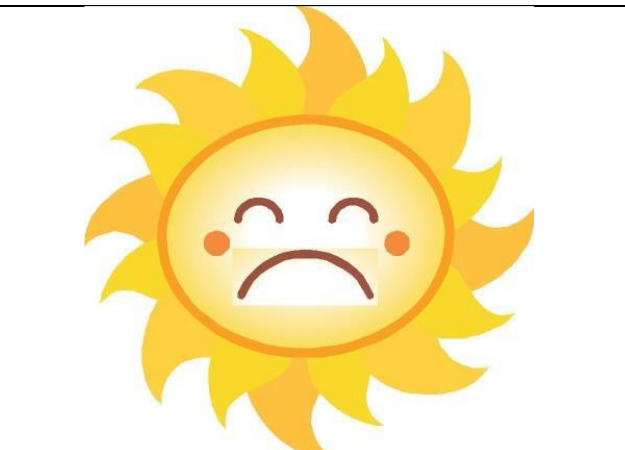
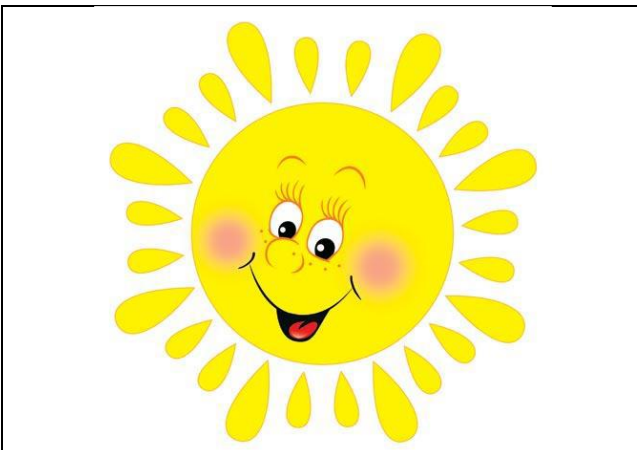

Додаток 5

*Коломоєць С. Д., вчитель
історії Улянівської
загальноосвітньої школи
I-III ступенів
Олександрійської районної
ради Кіровоградської області*

ПОДОРОЖІ З ЦІКАВИКОМ (для учнів 1-5 класів)

Дітям про правила безпеки на залізниці

Я – Цікавик. Скрізь і всюди
Добре знають мене люди.
Знають всі – дорослі й діти,
Я цікавлюсь всім на світі.

Знову кличу вас в мандрівку,
Тут доріг, погляньте, скільки:
Он до лісу, он – до моря,
Он в пустелю, он у гори.
Є у холод, є у спеку,
Є близькі і є далекі.
Але є одна єдина,
Що веде нас у країну,
Що і близько, і далеко.
Звем країну цю – БЕЗПЕКА!
Ми не раз вже тут бували,
Разом з вами мандрували.
Ми були тут обережні:
Вчили правила пожежні,

Вчили правила безпеки,
Як купатися у спеку;
Як поводитися не слід,
Коли на водоймах лід;
Як пожежі не вчинити;
Як людей злих розрізнити.
Тут гуртом ми, що є сили,
Правила пожежні вчили.
Де ми тільки не бували,
Що ми тільки не вивчали ...
Нам на місці не сидиться,
Тож гайда до залізниці.
Ми ішли гуртом веселим
Через місто, через села.
І пройшли уже чимало.
Друзі! Гляньте! Он металом
Проти сонечка іскриться
Довга смуга залізниці.
Через стрілки, перегони
Мчать кудись, у даль, вагони,
І цистерни, і платформи.
Гляньте! Дядечко у формі
У кабіні тепловоза
(Хоч у спеку, хоч в морози)
Дивиться вперед уважно,
Нам всміхається поважно.
Наш весь клас його вітає,
Він гудком відповідає
І важкого ешелону
Десь за дальній обрій гоне.
Як там хто, я, особисто,
Мрію стати машиністом!

Але гляньте! Онде, зліва,
Що з'явилося за диво?!
Хтось бреде побіля колій.
Це ж знайомий наш, Микола!
Де ми тільки не бували,
Скрізь Миколу зустрічали.
От і неслух ця дитина:
Він катався на крижині,
За вантажівки чіплявся,
На новобудові грався,
Він тонув разів чотири,

Ледь був не спалив квартири
(От пішло б добро все з димом!),
Ліз вночі до магазину,
Із товаришем по школі
Цигарки палив Микола.
А іще, скажу, до речі,
Він шахрайці виніс речі,
І в грозу біг під тополю,
Що стояла серед поля ...
Одним словом, що й казати –
Вміє клопотів шукати.

Запитання для уважних:

- 1) Куди запросив у нову подорож дітей Цікавик?
- 2) Що ви можете сказати про Миколу?

Ось і зараз, дуже схоже,
Він без клопотів не може.
Де тиняться – без різниці,
То й прийшов до залізниці.
Але ж тут, усім увага,
Кепське місце для розваги!
В день чи в ніч, в мороз чи в спеку,
Тут багато небезпеки!

Та Микола – нуль уваги,
Йому треба лиш розваги.
Ось така у нього звичка.
Он з'явилась електричка.

Мчить, немов стріла із лука.
Взяв Микола каменяку,
Навіть трохи із розгону
Й кинув у вікно вагона ...
Ой! Погляньте! Що вчинилось!
Від удару скло розбилось!
І уламки, що є сили,
В пасажирів полетіли.
Комусь влучило в обличчя,
Якесь дитя маму кличе,
Хтось звалився на підлогу,
Потребує допомоги.
В дівчинки страшні порізи.
Скрегіт залунав заліза.
Кров і крик, чисельні рани!
Хтось зірвав скоріш стоп-крана.
Сторопів Микола з того,
А потім наліг на ноги.
Але люди наздогнали,
Хулігана упіймали.
Щоб утримати Миколу,
Оточили його колом.
Караул той був надійний,
Тож у відділок лінійний
Швидко привели Миколу.
Далі – все по протоколу:
Усіх свідків опитали,

Батьку телефонували.
Той приїхав злий, сердитий
(Ой, Микола буде битий!) .
Ще про «подвиги» Миколи
Повідомили до школи,
Там на облік він узятий
(Знову викликали тата).

А по тому, в залі суду,
Клявся Коля, що не буде
В поїзди кидать каміння,
Визнав він свою провину.
Врахував суддя останнє
Й дав умовне покарання.

Запитання для уважних:

1) Що зробив Микола при наближенні пасажирського електропоїзда?

2) До чого це призвело серед пасажирів?

3) Які наслідки це мало для самого Миколи?

4) Швидко розв'яжіть задачу: електропоїзд їде зі швидкістю 90 км/год.

Микола кидає йому назустріч камінь, що летить зі швидкістю 46 км/год.
Питання – з якою силою зіштовхнуться між собою електропоїзд і камінь? (136 км/год.)

Час спливає, все минулось.
Якось, день за днем, забулось.
Вже й канікули у школі,
Тож шука розваг Микола.
Чим зайнятися, міркує.
Другу він телефонує.
Вітя, хлопець теж нівроку,
Любить прогулять уроки,
От і вийшли в літню днину
Погуляти два хлопчини.
Побуцали м'яч на полі,
На майданчику при школі.
Десь по парку погуляли.
Потім хлопцям нудно стало,
Хоч блукати вони звичні.
Колії он залізничні
Блищать в променях металом.
Друзям тут на думку спало:
«А давай від пляшки кришку
Покладем на рейсу нишком!
І побачим, для забави,
Як її вагон роздавить!»
Все зробили, як гадали:
Кришку на путі підклали.
А самі, по тому ділу,
Хлопці за кущі засіли.
Проти сонця навіть жарко.

Бачуть, мчить «швидкий» на Харків
І ту кришечку від пляшки
Розчавив наче комашку,
Мов млинець той розплескало.
Хлопцям геть цікаво стало,
Суперечка поміж ними,
А що буде, як цеглину,
А хоч пляшку від горілки,
Чи акацієву гілку,
Чи бляшанку он, з під пасти,
Перед поїздом підкласти?
Чи промчить вперед без шкоди,
Чи зупинить перешкода?

Як гадали – так зробили.
Тільки тут, по тому ділу,
Поряд дядечко з'явився
І до хлопців зголосився:
«Що ж ви робите?! Спиніться!
Що за гра на залізниці?!
Чи нема вам що робити?!
Хто навчив вас так чинити?!
В такому віці мали б знати,
Що не можна підкладати
Перед поїздом на рейси,
Що спішать в далекі рейси,
Які б не було предмети,
Бо біда тут недалеко.
Потяг швидко мчить, гуркоче,
Та якщо на щось наскоче,

Запитання для уважних:

- 1) Що вирішили зробити Микола і Вітя?
- 2) У чому небезпека такої розваги?
- 3) Чи правильно вчинив дорослий, коли втрутився у ситуацію?

Тільки знову, в літню днину,
Коля, неслух – не дитина,
Вдома йому не сидиться,
З друзями на залізниці.
Дивляться на ешелони,
Там цистерни, там вагони,
Деся лунає шум вокзалу,
Тут цікавого чимало.
Постояли, подивились
(навіть трішки утомились).
Тепловоз озвався лунко.
Колі спало тут на думку
Довести свою сміливість.
Тут же трапилась можливість:
Тепловоз он маневрує,
Ешелон новий формує,
Гуркотить металом колій.
Й прямо перед ним Микола,
Ну неначе ота птиця,
Перескочив залізницю.
Хлопці в захваті гукають,
Колу нашого вітають,
Свист і крики поміж ними.

Страшне лихо може статись –
Може під укіс зірватись!»
Далі, давши прочухана
Двом друзякам-хуліганам,
Дядько змусив їх прибрати,
Геть усе позабирати,
Що на колії поклали,
Як розваг собі шукали.
Обіцяв їм «на кислиці»
За бешкет на залізниці.
Хлопці швидко, дай Бог ноги,
Від залізної дороги.

Машиніст до них з кабіни:
«Що ж ви робите?! Спиніться!
Майте розум! Схаменіться!!
Ось візьму пасок у руки –
Буде вам тоді наука!»
Але хлопці не зважають,
Бо вони чудово знають:
Дядько тепловоз не спинить
І не дасть їм нижче спини.
Машиніст, прогрес же нині,
Рацію ввімкнув в кабіні
Й про бешкетників невдалих
Повідомив до вокзалу ...
... Півгодини дядьки в формі
Їх ганяли по платформі.

Багатьох з них упіймали,
Мам і тат повикликали.
Добре хлопцям пояснили,
Що страшне робили діло,
Як розваги влаштували –
Перед поїздом скакали.

То спасибі долі й Богу,
Що живі й на місці ноги.
Потяг, в миті нещасливій,
Швидко зупинить не сила.
Був би Коля наш каліка,
Випадків таких – без ліку.

Запитання для уважних:

- 1) Як Микола вирішив довести хлопцям свою сміливість?
- 2) А що могло статися з Миколою?
- 3) Чи варто таким чином розважатися на залізниці?

Час минув погожий, літній.
І у мережі всесвітній
Вгледів відео Микола
(Ще й не чув за те ніколи),
Як хлопчисько, із розгону,
Зачепився за вагона.
Хтось (теж розуму не має)
Все на відео знімає.

Потяг мчить! Мелькають шпали!
Хлопець щось кричить в запалі,
Задоволений собою.
Коля дума: «От герої!»
І надумав друга, Вітю,
На «геройство» це підбити.
Вихідними, рано зранку,
Вийшли вдвох до полустанку.
Страшнувало їм з незвички.
Та як тільки електрички

Двері з гуркотом закрились,
Хлопці ззаду причепились.
Потяг мчить дедалі швидше.
Наш Микола ледве дише,
А проте ще «гра в героя».
«Віть! От втнули ми з тобою!
Не робив ніхто так в школі
Як ми – Вітя і Микола!»
Вітя теж блідий від страху,
Шкода бачить бідолаху,
Та для виду ще й жартує,
Все на телефон фільмує.
«Викладем в YouTube цей ролик,
От нам заздритимуть в школі!
Ось проскочим перегона,
Я залізу на вагона
І зніму усе із даху».
Наверх лізе бідолаха.
Але там же ж, справ звична,
Лінії йдуть електричні.
Тисячі там вольт напруги,
Створюють так звані «дуги»
Лиш заліз на дах хлопчина –
Наче блискавка над ними,
Заблищала, заіскрила.
Коля, від такого діла,
Під крутий укіс зірвався ...
Лиш в лікарні він дізнався,
Більш немає в нього друга –
Вітю вбила та напруга.
Колі ж в гіпс прибрали руку.
Страшна вийшла їм наука

Запитання для уважних:

- 1) Яким чином Микола дізнався про нову «розвагу» на залізниці?
- 2) Чи варто наслідувати усе, що ви можете побачити у всесвітній мережі інтернет?
- 3) У чому була небезпека нової «забавки» Миколи і Віті?
- 4) А навіщо вони вирішили це зробити?
- 5) Що сталося з Миколою?
- 6) Що сталося з його другом, Віктором?

Коля, щоб ви знали, діти,
Довго пам'ятав про Вітю,
Не ходив до залізниці.
Та зустрів він якось Гриця.
В Гриця є свої «таланти» –
Мріє стати комерсантом,
Він в усьому, нагло й живо,
Скрізь шука собі поживи.
Він не гребує нічого,
Завжди гроші є у нього.
От і зараз він Миколу
У кафе привів до столу.
Замовляє обом піцу.
«Коля, хочеш підживиться?
Є одне «козирне» діло,
Нам воно цілком під силу.
Провернемо швидко й «чисто» -
Гривень матимем по триста».
У Миколи горять очі,
Хто ж своїх грошей не хоче!
Це ж не треба клянчить в мамі
На навушники, програми,
Не збирати здачі решти
На морозиво, нарешті.
А тим часом Гриць надалі
Справи пояснив деталі:
«Значить тут нехитра справа.
Дядька знаєш же ж Степана?
А в тім, хто його не знає.
Брухт металу він приймає.
Платить добре не скупиться.
Тож гайда до залізниці,
Підемо удвох з тобою.
Візьмемо ключі з собою.

Там металу того – гори.
Невелике буде горе,
Як відкрутимо десь гайку,
То, вважай що наша «пайка».
Може й розкурочим стрілку,
Їх поглянь там лишень скільки!
Грошей буде – як ніколи!»
Зразу знітився Микола.
Чує – справи нехороші.
Але ж хочеться так грошей!
Гриць замовив «Кока-Колу»,
Й переконує Миколу:
«Щоб в халепу не попасти,
Треба з головою красти:
Не хапати все відразу,
Щось візьмемо цього разу,
Інше – то вже іншим разом.
Треба швидко, треба разом.
Уяви, що ми, від сили,
Десять гайок відкрутили.
Але не в одному місці.
Де біда для машиніста?
А гайки закрутять нові.
А ми знов – і будь здорові.
Брухту купу назбираєм.
Гроші – є, турбот немає»
Коля думає в запалі:
«Ну відкрутим гайку з шпали,
Інші будем не чіпати,
Вони й будуть все тримати!
Чи велика з того шкода?»
От і дав він Грицю згоду.
По обіді Гриць і Коля
Тихцем вилізли до колій.

Крутять гайку, крутять другу,
Гриць навча як треба друга.
«Здобич» у мішки складають,
Аж спітніли, поспішають.
Хвалить Гриць «навар» надійний.

Тільки тут наряд лінійний
(Охоронці ж бо умілі)
Їх схопив на цьому ділі.
Чи ті хлопці розуміли,
Що страшне робили діло?
Потяг – сотні тон металу:
Хоч десь гаечки не стало –
Тиск на колії великий
Розгойдає рейок стики

І тоді, не дай нам Боже,
Зійти з шляху поїзд може!
Вам брехати я не буду:
Справу віддали до суду.
Тож тепер Миколі й Грицю
Можуть присудить в'язницю.
І замість канікул літніх,
В них, злочинців малолітніх,
З жалем скажем між собою,
Буде зовсім інша доля.
... На суді директор школи,
На поруки взяв Миколу.
Тож тепер Микола знає
І щомиті пам'ятає –
Для нас транспорт залізничний
Зручний дуже, швидкий, звичний.
А проте, хоч ви в вагоні,
На вокзалі, чи пероні,
То, як кажуть, без різниці,
Пам'ятай, що залізниця
То не місце для забави!

Всім бувайте!

Ваш Цікавик. ☺

Запитання для уважних:

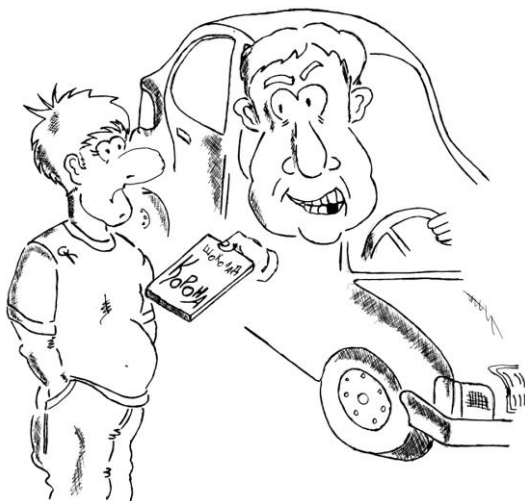
- 1) Що Гриць запропонував Миколі?
- 2) А чому Микола погодився на пропозицію Гриця?
- 3) Яким чином Микола і Гриць заспокоювали одне одного, що від їхньої крадіжки ніхто не постраждає? Чи це справді так?
- 4) У чому небезпека тих дій, на які зважилися Гриць і Микола?
- 5) Яке покарання загрожувало Миколі і Грицю?

Дітям про загальні правила безпечної поведінки

Я – Цікавик, скрізь і всюди
Добре знають мене люди,
Знають всі – дорослі й діти,
Я цікавлюсь всім на світі.
Нам удома не сидиться,
Сумувати не годиться.
Он доріг погляньте скільки
Не звикають до мандрівки.
Ось ми всі зібрались разом,

Пропоную цього разу
Рушити всім на гостину
До Безпечної країни.
Тут не раз ми вже бували,
Усім класом мандрували.
Скільки тут доріг сходили,
Правила безпеки вчили
На шляхах, воді і вдома.
Та нам втома не відома.

Були в лісі, біля ставу –
 Тут для нас усе цікаво.
 Є в нас тут один знайомий,
 Може він і вам відомий
 Або вчиться в вашій школі.
 Ось і він іде – Микола.
 Незвичайний це хлопчина,
 Де б не був – знайде причину
 Хоч за дня, хоч серед ночі,
 А в якусь біду та й вскочить.
 От непослух ця дитина:
 То потрапив під машину,
 То тонув разів чотири,
 Ледь був не спалив квартири ...
 Одним словом – де Микола,
 Спокою нема ніколи.

Ось іде він край дороги.
 Притомились в хлопця ноги.
 Раптом поряд, гляньте тільки,
 Зупинилася автівка.
 За кермом – привітний дядько
 Пропонує шоколадку.
 Хоча дядько незнайомий,
 Хочє підвезти додому.
 Повагавсь Микола трішки
 (Та не йти ж додому пішки,
 Та й авто таке чудове –
 Іномарка гарна, нова).
 Тільки встиг Микола сісти,
 Як авто рвонуло з місця,

Але ж в напрямку не тому!
 Дядько каже: «В мене вдома
 Подарунок є для тебе,
 Тож заїдемо до мене».
 Заспокоює.

Тим часом
 Мчить авто чимдуж по трасі.
 Виїхали геть за місто.
 Не знаходить Коля місця.
 Просить дядька: «Поверніться.
 А як ні, хоч зупиніться!
 Дядьку, станьте край дороги!»
 Дядько ж наче й не до нього
 І Миколу мов не чує,
 В темний ліс собі кермує.
 Раптом ... наче з фільму сцена –
 Авто, люди, крик, сирени ...
 Спецпідрозділ, дві вівчарки
 Оточили іномарку.
 Дядька витягли, скрутили,
 На травичку положили.
 Капітан йде до машини,
 Заспокоює хлопчину.
 У «швидку» його всадили,
 Теплим чаєм напоїли ...
 Виявляється, що дядько,
 Котрий тицяв шоколадку
 Для Миколи на гостинець,
 Не хто інший, як злочинець.

Він Миколу міг побити,
 Згвалтувати, навіть вбити!!!
 Пощастило, як ніколи
 Бідолашному Миколі,
 За злочинцем слідкували,
 Вчасно заарештували.
 Пам'ятайте цю пригоду
 І згадайте при нагоді,
 Якщо раптом ... якийсь дядько
 Схоче дати вам шоколадку.

Запитання для спостережливих:

- 1) Як дядько умовляв Миколу сісти до нього в автомобіль?
- 2) Чому Микола погодився сісти до незнайомої людини в автомобіль?
- 3) Що зробив незнайомець після того, як хлопчик сів в авто?
- 4) Чим могла закінчитися така необачність для Миколи?
- 5) А що, на вашу думку, слід було робити Миколі, коли до біля нього зупинився незнайомий автомобіль?

Час минув. Ось у Миколи
Вже й канікули у школі.
Тато, мама на роботі,
А у хлопця – те й турботи,
Що в дворі м'яча буцати
Та на велику ганяти.
Якось, в понеділок, зранку,
Коля висівся на ганку,
Чим зайнятися, гадає.

Раптом чує – хтось гукає:
«Хлопчику! Так, я до тебе,
Йди сюди, сказати щось треба».
Глядь, а поряд молодиця,
В хустці, у рясній спідниці,
Мружить хитро карі очі:
«Я тобі сказати хочу,
Таємницю, тільки тихо,
Твою маму чека лихо.
Тітка зла їй поробила,

Щоб вона завжди хворіла.
Мама ж як прийде додому,
Відчуває легку втому?
Іноді, скажу до речі,
Голова болить надвечір?»
«Так» - погодився хлопчина.
Далі й каже: «От причина!
Що ж робити?! От так горе!
Це ж виходить – мама хвора!»
А тим часом молодиця
Біля хлопця, як лисиця,
Переконує-вмовляє,
Карт колоду розкладає:
«Я – провидиця відома.
Тож біжи скоріш додому,
Все чаклунство нехороше,
На коштовностях, на грошах.
Ти збери все у торбинку,
Принеси це на хвилинку.
Щоб чаклунство розігнати,
Мені треба проказати
На грошах слова магічні.
Це для мене справа звична,
Скільки раз вже їх казала,
Від біди вас рятувала».
І Микола підхопився,
Біг, ледь не перечепився,
Наче хто погнався ззаду,
Вдома відчинив шухляду,
Гроші взяв, обручки, персні,
Золоті сережки, хрестик,
Взяв з комоду срібні ложки
І чим-духу до ворожки.
Та чекала, аж зраділа:
«Все приніс? Оце так діло!
Тримай карти, стань в затінок,

А я обійду будинок
Із цим золотом, грошима,
Щоб злі чари пішли з димом».
Пробубніла щось хвилинку
І пішла за ріг будинку.
Хлопець карти притискає
Та ворожку виглядає.
Чверть години вже минає,
А ворожки щось не має.
І Микола, без зупинки,
Оббіг тричі круг будинку,
Озираючись довкола.
Та ворожка – вітер в полі,
Зникла, начебто ніколи
І не бачила Миколи,
І не брала гроші, персні,

Запитання для спостережливих:

- 1) Як назвала себе незнайома, яка підійшла до Миколи?
- 2) Як вона переконала хлопчика, що його мама хвора і чи була мама дійсно хворою, чи просто хотіла трішки відпочити після робочого дня?
- 3) Що «провидиця» попросила Миколу винести з дому для проведення магічного обряду? А як ви гадаєте, чому саме це?
- 4) Коли Микола здогадався, що «ворожка» звичайнісінька шахрайка?
- 5) Як вам слід діяти, якщо до вас підійдуть такі «ворожки», «провидиці» та інші «екстрасенси»?

Тижнів мабуть за чотири,
Наш Микола у квартирі
(На подвір'я вже ні кроку)
Дивиться він «Караоке».
Раптом дзвінок телефону.
«Так, я слухаю» - «Хто вдома?
Це турбують вас із ЖЕКу,
В нас контора недалеко.
Слюсаря ви викликали.
Ми його до вас послали.
Хто його у вас зустріне?
Бо у нього ж іще зміна».
Коля наш відповідає:
«Я за слюсаря не знаю.
На роботі мама й тато,
Я іду в футболу грати.
Тож до п'ятої, виходить,
Нехай слюсар не приходить».

Золоті сережки, хрестик,
Окрім того, срібні ложки.
Це ж ШАХРАЙКА!!! не ворожка!
А тому, ясне діло,
Мама й тато захворіли,
Як дізнались, що Микола
Виніс сам шахрайці з дому
Гроші і прикраси мами,
Все, що дбалосся роками.
Ця історія відома.
Тож, як будете ви вдома,
А не буде мами й тата,
Треба добре пильнувати,
Щоби вас не надурили
Ці «провидиці» фальшиві.

Гудки в трубці запищали,
Видно, що її поклали.
Взяв м'яча свого Микола
Й з друзями гайнув на поле.
Грали довго, аж до втоми.
Хлопець наш пішов додому.
Тільки... на дверях квартири
Сліди бачать від сокири,
Замок вивернутий ломом.
Коля зазира додому,
А там... скинуті додолу
Якісь речі з антресолі,
Шафи навстіж, цього мало –
Шуби з норки десь не стало,
Ноутбук пропав безслідно,
Телевізора не видно ...
Коля вибіг і волає:
«Слідчих викличте! Благаю!!!»

... Слідчі в протокол писали
Все, що злодії украли,

Всіх сусідів опитали,
Коли в хлопця з'ясували

Про дзвінок той підозрілий,
І все стало зрозуміло:
Псевдослюсар у Миколи
Взнав, коли той піде з дому,
І не буде мами й тата,
Тож мав час пограбувати
Він бездоглядну квартиру
(Десь годин так три-чотири).
Знов Микола наш у тузі.
А ви пам'ятайте, друзі –
Якщо дзвонить невідомий,
Кажіть, що дорослі вдома,
Відпочити лягли лише,
Тож подзвонять хай пізніше.
Скільки вас не буде вдома
Ви не говоріть нікому.
І в халепу, як Микола,
Не потрапите ніколи.

Запитання для спостережливих:

- 1) Хто подзвонив до Миколи, коли той збирався йти з дому? Чи дійсно це був дзвінок з ЖЕКу?
- 2) Що Микола розповів незнайомцю такого, чого не слід було розповідати?
- 3) Які наслідки мала Миколина необережність?
- 4) Уявіть, що вам зателефонували незнайомі тоді, коли нікого з дорослих немає вдома – опишіть ваші дії, що ви скажете незнайомим?

За тим часом у Миколи
Почалася знову школа.
Новачок є в нього в класі,
Сидить поряд хлопчик Вася.
Нехороша в Васі слава,
Але Колі з ним цікаво.
З ним Микола кожен вечір.
Вася наш «крутий», доречі.
Пиво п'є, цигарку палить,
І Миколі це все хвалить:

«Ти ж мужик, а не школярка.
На, попробуй ось цигарку.
Пива випий і розслабся», -
Настанови дає Вася.
Коля запалив цигарку,

Його нудить, стало жарко,
Сам блідий став, тіло трусить,
Але ж посміхаться мусить
(Вася ж дивиться на нього),
А в самого гнуться ноги.

Стоїть Коля, аж зелений,
Каже Вася: «Глянь на мене –
Це спочатку, це з незвички.
От дістати б десь «травички».
Кайф такий від цієї «дурі» –
Дах зрива, кажу, в натурі».
Днів за скількись, у неділю,
Вася каже: «Є тут діло,
Мужикам воно під силу,
А не шмаркачам сопливим.
В кінці вулиці, дивися,
Продуктова є крамниця.
Там товару хтозна скільки:
Жуйок повно, є горілка,
Соки, «Снікерси» і «Марси»,
Цигарки і гроші в касі.
Я вже глянув, – ту вітрину
Виб'ємо, я взяв цеглину.
А поки патруль прибуде,
Нас там вже давно не буде.
Ну то як?» – Васько питає,
Пильно в очі зазирає.
А Микола... Що казати?
Як це так – чуже узяти?
Але ж Вася... Вони ж друзі.
Назве Колю боягузом,
Шмаркачем, або, ще гірше,
Не дружитиме з ним більше.
Тож, як тільки звечоріло,
Друзі рушили «на діло».
Підійшли, і каже Вася:
«Я тут стану «на атасі»,
Якщо що, тобі я свисну,
А тоді лиш п'яти блиснуть.
Ти ж іди до магазину,
Ось візьми лише цеглину».
В Колі піт тече по спині,
Але йде до магазину.
Розмахнувся – і в вітрину,

Він пожбував ту цеглину.
Охоронної системи
Загуділи враз сирени.
А Микола взяв торбину
І прожогом до вітрини,
І до торби запахає,
Що під руку потрапляє:
Шоколад, пляшки, консерви ...
Наче струни, дрижать нерви.
Як тягнув він «Кока-колу»,
Ззаду хтось вхопив Миколу.
Зирк, сержанти за плечима,
ДПС стоїть машина.
А куди ж подівся Вася,
Що мав бути «на атасі»?
Васю згодом упіймали
Десь аж у кінці кварталу.
В відділку суворий слідчий
Зазирає Миколі в вічі:
«Ну, повідай мені, хлопче,
Як пішов ти на цей злочин?»
І тут Вася – скік до столу:
«Це мене примусив Коля!
Я був проти. От так горе!
Та він бив мене учора,
Так, що тіло аж боліло,
Щоб я з ним пішов «на діло».
Ще мене він вчив палити
І примусив пиво пити».
В Колі, від такого діла,
Навіть дух перехопило:
«Вася! Ти ж... до магазину...
Навіть дав мені цеглину...».
Годі далі вже й казати;
Викликали маму й тата,
Вже на обліку Микола,
Повідомили у школу...
Тож ми будемо вас просити –
Вчіться з ким і як дружити.

Запитання для спостережливих:

- 1) З ким здружився Микола у класі?
- 2) Чим Микола займався з Васею після школи?

3) А як би ви повелися, якби вам ваші друзі запропонували випалити цигарку чи спробувати спиртні напої? Чи розповіли б ви про це дорослим? А якої шкоди здоров'ю дитини завдає паління та вживання спиртного?

4) Що потім запропонував Вася Миколі? Чи хотів Микола їти грабувати крамницю? А чому ж він погодився?

5) Чим скінчилося пограбування для хлопців? Як себе повів Вася у відділку? Чим небезпечні такі друзі, як Вася?

Після школи наш Микола
Йшов гуляти у футболу.
М'яч узяв, у кеди взувся.
Пиріжків спекла матуся,
Тож Микола пиріжечків
Взяв з собою. Недалечко
Стадіон, через дорогу.
Вже Микола за порогом.
Йде подвір'ям, поспішає,
Пиріжечки наминає.
Було добре все неначе.

Раптом звідкись пес бродячий.
Бачить пиріжок в Миколи,
Хлопця він оббіг довкола,
Слина капа в нього з рота.
Коля каже: «От турбота,
Ану геть, прибудна псино,
Що розвісив з пащі слину?»

Ще ділитися з тобою!»
І собаку геп ногою.
Та собака не злякався,
А Миколі в ногу вп'явся.
Впав Микола на дорогу,
Кров'ю залило всю ногу,
Рвані рани, біль – страшенний.
«Ой, рятуйте, пес скажений!!!»
Люду збіглось за хвилинку,
Мама вибігла з будинку,
Зразу в плач, заголосила,
До лікарні подзвонила.
Привезли їх до лікарні,
Далі джгути, йод і марля ...
Мама сіла поряд з сином,
Підбатьорює дитину.
(А сама ледь-ледь не мліє).
Шви наклали в хірургії.
Потім щеплення давали,
Не одне і всі відразу,
(Раптом пес страждав від сказу).
А потому ще уколи,
Боляче було Миколі.

Тож на ліжку Коля плаче.
Треба ж було необачно
Так повестись в ту хвилину,
Коли вдарив він тварину.
Ось така виходить штука.
Ця пригода – вам наука,
Бо, така ось, небезпека,
Може бути недалеко.

Запитання для спостережливих:

1) Що зробив Микола, коли до нього підбіг бездомний пес?

2) Чому не можна чинити так як Микола? Чим це закінчилося для хлопця?

3) А як слід себе поводити з дикими та бездомними тваринами?

В літню пору, рано зранку,
Вийшов Коля на рибалку.
Вудки взяв, узяв наживку,
Їжі чималу торбинку
І подався ген на річку.
Йде стежина по травичці,
Пташки весело співають,
Хмарки небом пролітають.
Раптом, як ішов Микола,
Серед скошеного поля,

Від ліска, немов отара,
Налетіли чорні хмари.
Вітер куряву здіймає,
Дощ холодний накрапає,
Сиплють блискавки із неба,
Щось Миколі робить треба,
Бо не мокнути ж на полі.
Он поглянь, стоїть тополя!
І під крону деревини
Заховалася дитина.
От так клопіт, от пригода,
Розгулялася негода.
Тут спада на думку Колі:
«Це ж я тут стою на полі,
Заховався, не мочуся,
А хвилюється матуся!
Вона ж навіть не гадала,

Що сховався я так вдало»
Ставши від дощу під гілку,
Коля витягнув «мобілку».
Набирає номер мами.
Телефон озвався гудками.
Не встиг слів сказати й пари,
Як тут гримнуло із хмари,
Блискавки страшенна сила
Враз тополю розтрощила.
Мабуть що хвилин за вісім
Наш Микола відкрив вічі:
Де він, навіть не згадає,
Поряд дерево палає,
А під ним, погляньте тільки,
Геть поплавлена «мобіллка»,
Чутно запах від озону,
В голові гудуть всі дзвони.
Через силу він піднявся
І додому ледь добрався.
В чому ж помилка Миколи?
Перш за все, посеред поля
Він зайшов під деревину,
Поки йде лиха година.
Але ж кожен добре знає,
Часто блискавка влучає
У об'єкти одинокі,
В дерево, стовпи високі,
У конструкції сталеві,
У опори металеві.
Люд підмітив, ще відколи,
Любить блискавка тополі,
І в дуби б'є дуже часто.
Щоб не стрітити нещастя,
Ви цю мудрість пам'ятайте
І на ще одне зважайте:
Бачте, телефон мобільний
(Хоч простий, хоч дуже стильний)
Хвилі створює магнітні
(Хоч вони і непомітні).
Електрична їх природа.
Тож як блискавка в негоду
Ці магнітні хвилі вчує –

То туди чимдуж прямує.
З нею ж зустріч – страшна штука.
Ви Миколину науку

Дуже добре пам'ятайте,
Телефони вимикайте.

Запитання для спостережливих:

- 1) Де Миколу застала негода? Куди він побіг ховатися від дощу?
- 2) Що зробив Микола, стоячи під деревом?
- 3) Що сталося після того, як Микола ввімкнув мобільний телефон? А чим могло б закінчитися для Миколи близьке потрапляння блискавки?
- 4) Де не можна ховатися під час негоди? А в які дерева найчастіше потрапляє блискавка?
- 5) Чому під час грози не можна користуватися мобільними телефонами та іншими електричними приладами та пристроями?

Якось, восени, Микола
Повертався після школи.
Разом із товаришами
Навпрошки ішли, стежками.
Гомоніли, жартували,
Одне одного штовхали.
Он за вибалком глибоким
Будівництво.

Вже два роки
Як роботу припинили.
Купи цегли, купи пилу.
Хтось із хлопців ну гукати:
«Гайда в піжмурки гуляти!»

Перший кинувсь туди Ваня
Через щілину в паркані,
Обернувся і гукає:
«Хто останній – той шукає!»
За цеглину зачепився

Коля наш, перечепився.
Хлопець встав, цеглину лає,
Він останній, тож шукає.
Сходами він сновигає,
Однокласників шукає.
Чимала новобудова –
Як не як – триповерхова.
Та й підвал є чималенький.
Друзі десь сидять тихенько.
Он стіна схилилась грізно,
Он пруті стирчать залізні.
Ледь не падають он плити,
Небезпечно тут ходити.
Але ж Колі слід шукати.
Ось зайшов він до кімнати
Хлопець і не похопився
Як у дірку провалився.
Ухопивсь за край руками,
Коля дригає ногами,
Наче й соромно кричати
Щоби бігли рятувати.
Пальці почали тремтіти,
А вниз метрів сім летіти.
Раптом – зверху ухопили
Й тягнуть вгору, що є сили.
Витягли. Сів Коля долі.
Хто ж порятував Миколу?
Поряд майор-еМеНеСник:
«Ну, здоровий був, «похресник»,
Ану швидко зізнавайся,

Хто іще сюди забрався?
Знайшли місце де гуляти,
От по шиї б надавати.
Та, на жаль, не маю права.
Твоє щастя, йшов я в справах
І побачив випадково
Вас на цій новобудові
І тебе, як впав ти в дірку.
Признавайся, вас тут скільки?!»
Коля друзів викликає.
Вийшли всі, а хтось питає:
«Слухайте, а де ж це Ваня?»
І згадали, що востаннє
Піжмурок організатор
Біг туди, де трансформатор.
Майор каже: «Всім стояти».
Сам побіг, відкрив дверцята...
Там, блідий-блідий, без тям,
Між дротами лежить Ваня.
От так горе, от причина!

Запитання для спостережливих:

- 1) Де хлопці вирішили гуляти у піжмурки?
- 2) Що сталося з Миколою, коли він зайшов у одну з кімнат на верхніх поверхах? А чому він не кликав на допомогу?
- 3) Що могло б статися з Миколою, якби його своєчасно не витягнув офіцер МНС?
- 4) Де знайшли Ваню? А чому він поліз у трансформаторну будку? Чим це закінчилося для хлопчика?
- 5) Як ви гадаєте, а де ще не можна влаштовувати ігри та розваги?

Годі друзі мандрувати,
Час додому нам вертати,
Де чекають нас домівки.
Сподіваюсь ця мандрівка
(Хоч була вона й далека)
Вас навчить азам безпеки.
І в біду, так як Микола,
Ви не втрапите ніколи.

Струмом вразило хлопчину!
Викликав майор підмогу.
Ваня вижив, слава Богу.
Та Миколиного друга
Вдарила така напруга,
Тіло мало що не тліло
І одна рука змертвіла.
Тож щоб Ваню врятувати
Довелось ампутувати
Руку ту.

Такі ось справи.
Сумно скінчились забави:
Коля ледве не зірвався,
Ваня без руки зостався ...
Ігри теж не всі безпечні,
А такі ось – НЕБЕЗПЕЧНІ.

Час прийде – зустрінемо знову.
Будьте всі завжди здорові.
Відпочинем по домівках,
А тоді в нову мандрівку.
Адже нас усе цікавить.
Всім бувайте.
Ваш Цікавик.

Дітям про безпеку дорожнього руху

Я – Цікавик, скрізь і всюди
Добре знають мене люди.
Знають всі – дорослі й діти.
Я цікавлюсь всім на світі.

Ти не влежиш на дивані?
Ну тоді ходімо з нами.
Світ цікавий і великий.
Я вас в подорож покликав.

Хочу зразу запитати:
Куди будем мандрувати?
Хтось до Африки гукає?
Ще хтось полюс називає,
Острови у теплім морі
Та найвищі в світі гори.
А Цікавик їм говорить:
Це чудово – море, гори,
Острови, річки, долини ...
Я ж вас кличу до країни,
Що не так уже й далеко,
Називається – БЕЗПЕКА.
Не шкодуймо, друзі, ноги,
Нас туди чека дорога.

Запитання для спостережливих:

- 1) До якої країни Вас запросив Цікавик?
- 2) Кого Ви там зустріли?
- 3) Чим Микола відрізняється від решти дітей?

Ось погляньте. Наш Микола
Зранку визбиравсь до школи.
Взяв портфель – і за порога.
За вікном гудить дорога.
Їдуть там автомобілі.
Їх злічить усіх несила.
А Микола, за тим часом,
Підійшов уже до траси.
На подвір'ї майже спека.
Перехід он недалеко.
Та Миколі, бачте, ліньки
Вбік пройти аби хоч скільки.
Що він робить! Ради Бога!
Він біжить через дорогу!
В перехожих зблідли лиця.
Ти куди?! Ану вернися?
Та Микола – між машини.
Люди! Зараз він загине!
Небезпека й водіям:
Он стареньким «Жигулям»

Запитання для спостережливих:

- 1) Де слід переходити дорогу?
- 2) А де її перейшов Микола?
- 3) Що з цього трапилося?
- 4) А яка небезпека загрожувала Миколі?

Ось омріяна країна.
На подвір'ї тепла днина.
Все спокійно, як ніколи.
Тільки гляньте! Це ж Микола!

Ми Миколу добре знаєм,
Його часто зустрічаєм.
Є у нього дивна звичка:
В ліс пішов він чи на річку,
Або навіть серед степу –
Завжди втрапить у халепу.
То пожежа, то вода –
Де Микола – там біда.

Довелося геть звертати,
Терміново гальмувати.
«Джип», що їхав від базару,
Впер стовпа, розбивши фару.
Мова в тім не про машину –
Могли б травмувати дитину!
Крик і гвалт серед дороги,
А Микола – бігом ноги.
Дременув, що було сили,
Щоби вух не накрутили.

Поблукавши з півгодини
(Ох, і кручена ж дитина),
Врешті-решт таки Микола
Вирішив піти до школи.
Сів в автобус. Чверть годинки –
І Миколина зупинка.
Вискочив бігом Микола,
На тім боці його школа.
Став автобус. Коля хоче
Прямо перед ним проскочить.

Але раптом хтось Миколу
За портфеля ззаду ловить.
Якийсь дядько у футболці
Зауважує Миколці:
«Ти куди так поспішаєш?
Якщо правил ти не знаєш,
То автобус, дам пораду,
Ти завжди обходь позаду.
Цю, здавалося б дрібницю,
Пам'ятати всім годиться.
Йти попереду – не гоже,
Тебе транспорт збити може.
Зрозумій мене, юначе,
Водії ж тебе не бачать,
Бо автобус не прозорий,
Перекрив їм поле зору».

Наш Микола мовчки слуха
(Бо намне ще дядько вуха).
І послухався поради –
Обійшов автобус ззаду.

Запитання для спостережливих:

- 1) Вийшовши з автобуса, з якої сторони почав його обходити Микола?
- 2) А з якої сторони слід було б обходити?
- 3) Чим небезпечно обходити автобуса попереду?

Десь о третій наш Микола
Повернув уже зі школи
І захопив велосипеда,
Покататись йому треба.
Теплий день стоїть надворі.
Виїздить Микола з двору.
На дорогу мчить щосили.
Зупинись! Хіба не вчили,
Вчителі, під час уроків,
До чотирнадцяти років
Виїздити не повинен
На проїжджу на частину,
На своїм велосипеді,
(А тим більше на мопеді).

Пам'ятай це добре, друже.
Та Миколі все байдуже.
Транспортний потік вирує,
Там Микола маневрує.
Але ж ви погляньте тільки:
Попереду вантажівки
Він проскочив перехрестя.
В водія аж стисло серце.
А Микола помчав далі,
Крутячи чимдуж педалі.
Світлофор червоним блима,
А Микола їде мимо.
Але тут безпечний хлопець
В'їхав прямо в «Запорожець».

Впав Микола на дорогу,
Поламав Микола ногу,
Збив коліна, руки, спину.

Чи не вбилася дитина?
Брухт zostавсь з велосипеда.
Кому лихо таке треба?

Позбігались звідусюди
На таку пригоду люди.
Всі тісняться, в купу збились.
«ДПС», «швидка» з'явилися.
Повантажили Миколу,
Шину роблять і уколи.
Повезли його негайно
До найближчої лікарні.
З місяць там лежав Микола.
Його друзі – на футболі,
У похід пішли всім класом.
А Микола за тим часом
Нудиться один на ліжку.
В гіпс убрали його ніжку.
Дорого він розквитався,
Що безпечно так катався.

Запитання для спостережливих:

- 1) Куди виїхав Микола на велосипеді, прийшовши зі школи?
- 2) З якого віку дозволяється самостійно виїздити на автошлях на велосипеді?
- 3) Чи можна дітям самим їздити на мопеді, скутері?
- 4) Які правила поведінки на дорозі порушив Микола?
- 5) Чим це закінчилося для Миколи?

Осінь злотом майнула.
Зима з півночі вернула,
Землю замела снігами.
Дітвора, захопивши сани,
Лижі, вибігла на гірку,
Тут малечі онде скільки.
Лиш Микола іде мимо:
«Не кататимуся з ними.
Адже там, до шляху ближче,
Теж є гірка, значно вища».
Витягнув на гору сани.
Сів. Штовхнув чимдуж ногами.
Сніг на сонечку іскриться.
Мчить Микола наче птиця.
От якби так мчати й мчати!
Тільки ж як загальмувати?
Гальмувать немає змоги
І Микола на дорогу вискочив.

Та гляньте ж тільки!!!
Шляхом їде вантажівка!
Водій тисне на педалі,
Та машина суне далі
Шляхом.
Гальмувать не сила.
Ожеледиця покрила
Асфальтовану частину –

Важко зупинить машину.
І Микола, з криком «Ма-а-амо!!!»
Під машину влетів прямо.
І уже по тому тільки
Зупинилась вантажівка.
Вискочив водій з машини
Й під колеса...
Поміж ними,
З переляку блідий, кволий,
Аж зіщулився Микола.

Запитання для спостережливих:

1) Чи можна, так як Микола, кататися на санчатах, влаштовувати розваги біля автошляхів?

2) Чому Микола на санчатах потрапив під вантажівку?

3) Що могло б трапитися з Миколою?

Час минув. Вже крига тане.
Радує тепло весняне.
Як обридли нам морози.
Але хто ж це на дорозі?!
Це ж Микола бешкетує!
Зупинись! Та він не чує.
Скейт йому батьки купили,
Ось і мчить на нім щосили.
Добре на шосе кататись,
Можна сильно розігнатись.
Вантажівки їдуть мимо,
А Микола наш за ними.
Ззаду тихо підкотився
І за задній борт вчепився.
Сам від захвату аж мліє:

«Бачте, хлопці, як я вмію!»
Але трапилася прикрість –
Те авто набрало швидкість
Так, що вітер ріже очі.

Дядько в крик: «Ти що накоїв!»
Потім трішки заспокоїв.
А тоді, біля машини,
Він Миколі, нижче спини,
Дав такого «пам'ятного»,
Що три дні свербіло в нього
Там, де зовсім не свербіло
І, погодьтеся, за діло.

Відчепитись хлопець хоче.
Але вже немає змоги,
Може ж вилетить з дороги,
Вдаритись об стовп бетонний
Чи об трейлер кількатонний.
А як ні, то лихо звичне,
Втрапить під авто зустрічне.
Задарма життя він згубе,
Дурних жартів шлях не любе.
У Миколи мліють руки.
«Ой, за що ж мені ці муки?!
В мене ноги заніміли!!
Зупиніть автомобіля!!!»
Вантажівка їде швидко.
Перехрестя онде видко.
Світлофор червоним блиснув
І водій гальма натиснув.
А Микола, з всього маху,
У борт в'їхав, бідолаха.
Вдарився він головою.
В крик від ляку і від болю.
Впав на шлях. Підняти хочє.
Кров залила йому очі.
Позбігались зразу люди.
Хтось Миколу вголос гудить:
«Хто ж так чинить необачно!
Тут струс мозку, однозначно!
Кличте лікаря скоріше!
Хлопець там іще хоч дише?»

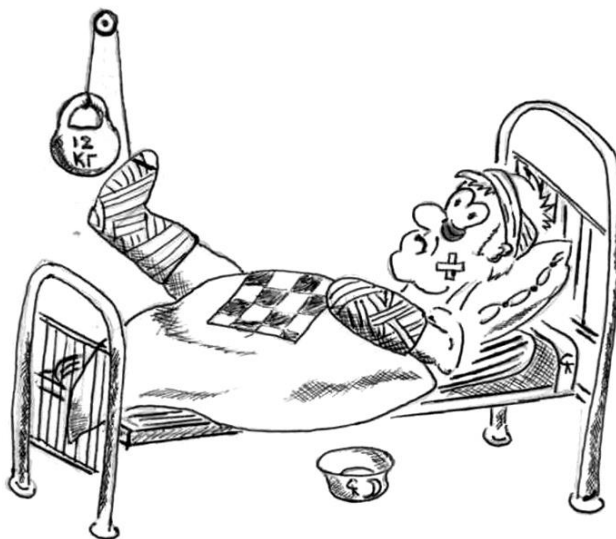
У лікарні знов Микола.
Друзі бігають до школи,
Б'ють м'яча на фізкультурі,
А в Миколи – процедури.

Хлопці грають в лова, в цурки,
А Микола п'є пігулки.

Запитання для спостережливих:

- 1) Чи можна так, як Микола, розважатися на скейті, роликових ковзанах на дорозі?
- 2) Що зробив Микола?
- 3) Навіщо він це зробив?
- 4) Чому Микола не міг відпуститися від вантажівки?
- 5) На яку небезпеку він себе наражав?
- 6) Що трапилося з Миколою, коли водій загальмував?

Хай видужує Микола
І не чинить так ніколи.
Час збагнути – на асфальті,
На шляхах – погані жарти.
Гратись там не слід нікому.
А нам час уже додому.
Час прийде – зустрінемсь знову.
Будьте всі завжди здорові.
Відпочинем по домівках,
А тоді в нову мандрівку.
Адже нас усе цікавить.
Всім бувайте.
Ваш Цікавик.

Дітям про правила пожежної безпеки

Я – Цікавик, скрізь і всюди
Добре знають мене люди,
Знають всі – дорослі й діти,
Я цікавлюсь всім на світі.
Годі скніти по домівках,
Краще рушимо в мандрівку.
З вами будемо учитись,
Як від лиха боронитись.
Небезпек на цьому світі
Навіть не злічити, діти.
До найбільш страшних належить,
Безумовно, це – пожежі.

А чи всі з вас, діти, знають,
Як пожежі виникають?
Щоб позбавитись тривоги,
Рушимо скоріш в дорогу.
Не відстав там ще ніхто?
Ми ідемо до депо!

Це депо не дуже звичне,
Це депо – не залізничне.
На самім вершечку вежі
Там чатують на пожежі.
Із біноклем, молодий
Там пожежник-вартовий.

Якщо не шкодуєш ноги,
Піднімімося до нього.
Ой, яке високе місце,

Видно майже усе місто.
Звідси видно вартовим,
Чи не з'явиться десь дим.
Адже кожен добре знає –
Без вогню його – немає.
А вогонь, це знаєш ти,
Може наробить біди.
І як тільки десь над містом,
Полихне вогонь та іскри,
Чи здіймуться хмари диму,
Пролуна сигнал машинам.
Гаражі ті в мить залишать.
Звук сирен розірве тишу:
«Гей, вступайте нам дорогу!
Ми мчимо на допомогу!!!»
Друзі, нумо й ми за ними,
Де клубочать хмари диму.

Запитання для спостережливих:

- 1) Як називається місце, де перебувають пожежники?
- 2) Чому, на вашу думку, водіям іншим автомобілів необхідно поступатися дорогою пожежним автомобілям, які їдуть із ввімкнутими світловими маячками та звуковими сиренами

Авто мчало без зупинки.
У висотному будинку
Чорний дим з вікна валує,
Там пожежа хазяйнує ...

Вранці в кожного турботи,
Мама, тато на роботу,

Вдома син зоставсь, Микола,
Бо канікули у школі.
Потягнувся, треба вмитись.
Телевізор сів дивитись,
Увімкнув CD в розетку,
Слухає альбом «Ранетки»,
В ту ж розетку ввімкнув праску,
І комп'ютер... І, будь-ласка,
Не витримує мережа –
Замикання – і ПОЖЕЖА!!!
Панікує наш Микола
(він не слухав бесід в школі),
Ухопив зі столу вазу,
Не подумавши, відразу,
Почав воду на дрiт лити,
Щоб пожежу загасити.
Та натомість, з того діла,
Іще більше задиміло,

Іскри сиплять, килим тліє,
А Микола ледь не мліє.
Підкосились в нього ноги,
Упав бідний на підлогу,
І забився, тишком-нишком,
В своїй спальні аж під ліжко.
Треба ж було подзвонити,
Про пожежу сповістити,
Вимкнуть все, і без заминки,
Всім сусідам по будинку,
Про пожежу дати знати
І пожежників стрічати,

Як під'їхати вказати,
Звідки воду можна брати...

Але нашому Миколі,
Пощастило як ніколи,
Хоч не знав він цих всіх правил,
Його все ж порятували.
Радісний лунає крик:
«Герой поруч – рятівник!».
Вогнеборцям нашим слава!
Підростем – і в їхні лави!

Запитання для спостережливих:

- 1) Які правила протипожежної безпеки порушив Микола?
- 2) Як необхідно діяти під час пожежі?

А Цікавик, за тим часом,
Пропонує, дружно, класом,
Пісню заспівать веселу
І гайнути десь на села.

Піде вся господа з димом.

Ось, край поля, біля річки,
Село стоїть невеличке,
Садки пишні, білі хати.
Треба в крайній запитати,
Куди далі прошкувати.
Ой!.. Погляньте!!! Біля хати
Палить дядько сухе листя,
Хлюпає бензин з каністри!
Як каністра та займеться,
Він біди не обереться!
Не жартують так з бензином.
А як полум'я на стіни
Кинеться, полізе в стріху,
Вийде з цього справжнє лихо?!

А у хаті, біля печі,
Сушить господиня речі.
Чи ж вона ото не знає,
Як пожежа виникає?!
Піч гаряча, добре гріє.
Щось з краєчку уже тліє.
Розгориться вогнем синім –

А в печі, дивись, хлоп'ята,
Не зачинені дверцята.
Впали звідти вже жарини
На підлогу, у шпарини.
Якщо їх не загасити,
Можна так весь дім спалити.
Треба ж було лист заліза
Цвяхами прибити знизу.
Господиня ж та, Параска,
Увімкнула свою праску.
Поки буде нагріватись,
Можна у садку прибратись.

Вийшла, наче ж на хвилину,
А з під праски тягне димом.
Так робити нам не варто,
Бо з вогнем погані жарти.
Піднімімо очі вище –
Там в господаря горище.
І туди знесли всі речі,
До комина, що від печі:
Ганчірки якісь подерті,
Стос книжок старих, потертих,

Запитання для спостережливих:

- 1) Які порушення допустив господар сільської садиби?
- 2) Які порушення правил пожежної безпеки допустила господиня?

Ми господарям вказали
На помилки, підказали,
Що і як їм слід чинити,
Щоб бува не погоріти.

А тепер, від цієї хати
Можна далі вирушати.
Он погляньте, за рікою,
Ліс густий стоїть стіною.
В лісі сосни і ялини.
Хвойний дух над нами лине.
Дуб столітній на горбочку.
Можна назбирати грибочків.
Раптом, звідкись, крики, свисти –
На галявині туристи:
Он багаття – аж до неба!
Так поводитись не треба.
А туристи, он довкола,
Посідали всі у коло
І накинули на плечі
Із нейлону якісь речі.
Це не просто недоречно,
Це відверто небезпечно!
Від найменшої жарини
Спалахнеш ти за хвилину!
А туристи – нуль уваги,
Їм аби лишень розваги.
Феєрверк вони дістали,
Сірник тягнуть до запала,

Лисяча лияла шкура,
Ще якась макулатура.
По горищі, на бантині,
Висне густо павутина.

Констатуємо ми знову –
Для пожежі всі умови.
Знають всі, дорослі й діти,
Що не можна так чинити.

Полетить салют угору.
Але ж може вийти горе!
Тут дерева смолянисті

І достатньо лише іскри,
Щоби сосни запалали.
Лиха станеться чимало.
Ще туристам треба знати –
Слід багаття обкопати.
Перш ніж йти – залить водою,
Щоб вогонь, по травостою
Не пішов за кола межі
І не спричинив пожежі.

Ми туристів вгамували
І багаття обкопали.

Восени, чи в літню спеку
Пам'ятайте про безпеку.
А якщо уже так сталось,
Що багаття розгулялось
І рвонув угору дим –
Натискайте – 101.
Рятувальники почують,
Допоможуть і врятують.

Відчуваємо вже втому?
Ну тоді гайда додому.
Відпочинем по домівках,
А тоді в нову мандрівку,
Адже нас усе цікавить.
Всім бувайте.
Ваш Цікавик.

Запитання для спостережливих:

- 1) Що не так робили туристи в лісі?
- 2) Які правила протипожежної безпеки на природі ви знаєте?
- 3) Що ще може призвести до виникнення пожеж?

Дітям про безпечну поведінку на воді

Я – Цікавик, скрізь і всюди
Добре знають мене люди,
Знають всі – дорослі й діти,
Я цікавлюсь всім на світі.

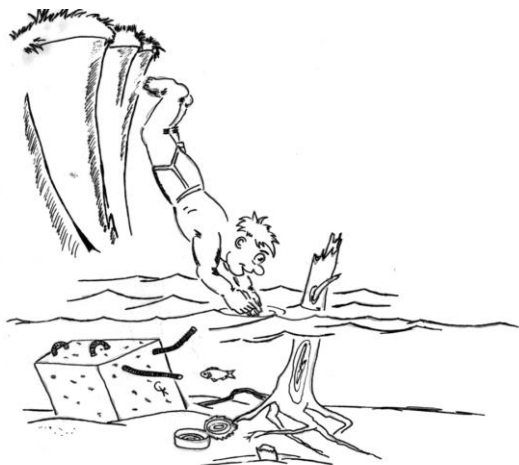
Я до спокою не звик,
Я – відомий мандрівник,
І не раз вже так бувало,
Що ми разом мандрували.
Тож вперед! Рушаймо, друзі,
Де гуляє вітер в лузі,
Де стежки в лісах дрімучих,
Де високі гори-кручі,
Що давно на нас чекали,

Де ми ще не побували.

Вода, сонце і повітря,
Ви Цікавику повірте,
Для здоров'я це – найліпше,
Але пам'ятайте лише:
Де водойм блищить вода,
Може статися біда.
Це здається, що став тихий,
Може в нім чекати лихо.
Хтось не вірить? Що ж, буває.
Зараз я переконаю.

Ось, наприклад, красне літо.
На канікулах всі діти.
І найкраще, в таку спеку,
В став пірнуть. Він недалеко,
За селом у тихій балці,
(Ми були там на рибалці).
Ось знайомий наш, Микола,
П'ятий клас закінчив в школі.
Привезли батьки дитину
До бабусі на гостину.
Доки бабуся моркву поле,
Сів на велик наш Микола
І на став гайда купатись!

Але ж слід було спитатись
У бабусі. Хоч сказати,
Щоби знала, де шукати.
Та Микола не зважає,
На педалі натискає,
Мчить щодуху, поспішає,
Прямо з берега пірнає!

Та хіба ж, скажіть-но, діти,
Чи то можна так чинити?
А якщо там мілина?!?!
Він же ж шию полама!!!

Або корч там чи каміння ...
Ні, купатись – то теж вміння.
В річці, озері чи в морі,
Щоб не наробити горя,
Тата попросіть чи маму,
Щоб пішла купатись з вами.
Хай приглянуть, щоб бува
Вас не втрапила біда.
Ви купайтесь, є прохання,
Тільки в місцях для купання.
Там на дні прибрали склянки,
Корчі, цеглу і бляшанки.
Ви там плавайте, пірнайте,
За буйки не запливайте.

Запитання для спостережливих:

- 1) Куди поїхав Микола?
- 2) Що треба було зробити перед тим, як їхати на став купатися?
- 3) Що Микола зробив неправильно, коли приїхав купатися на сільський став?
- 4) Чому необхідно купатися лише у відведених для цього місцях?

А тим часом наш Микола
Розгулявся як ніколи:
Наганя кілометраж –
Півгодини – річка, пляж.
Чистий берег, купа людей,
Сміх лунає звідусюди.
Он хтось грає в волейбола.
Роздягнувся наш Микола,
Зараз він усьому пляжу,
Як він плаває, покаже.
Ріжуть воду руки, плечі.
Геть подалі від малечі.
Він пливе аж за буйки,
На середину ріки.

«Повернися!» - хтось гукає.
Та Микола не зважає:
«Я візьму ось і пірну,
Аж туди, на бистрину».

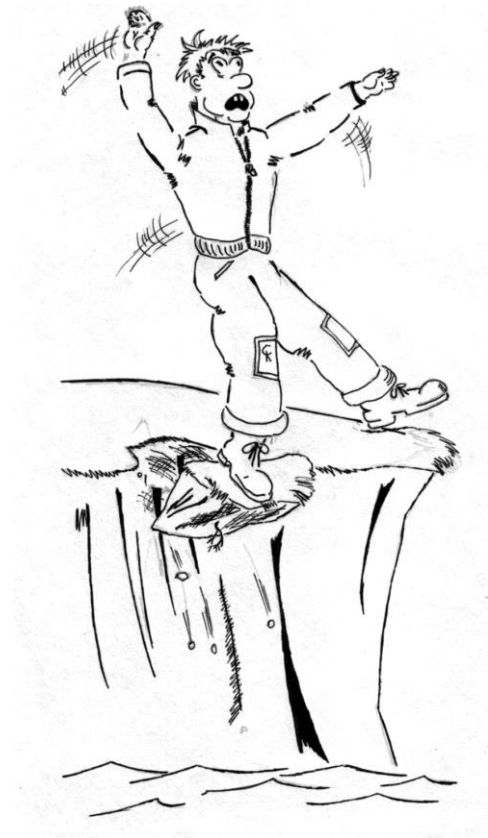
Заморився, ледве дише.
Чує: течія сильніша.
Підхопила, закутила,
У Миколи тануть сили.
Корчі ухопили ногу:
«Порятуйте, ради Бога!!!
Рятувальники! Скоріше!!!»
Наш Микола ледве дише.
Іще мить – і з головою
Опинивсь він під водою.
Та, на щастя, в цьому ділі

Запитання для спостережливих:

- 1) Приїхавши на річковий пляж, що зробив Микола?
- 2) Чому не можна запливати за буйки?

Промайнуло тепле літо.
Знов до школи пішли діти.
Кличе дзвоник всіх за парти:
Книги, глобус, крейда, карти...
Всі пішли. Лиш наш Микола
Не спішить іти до школи.
Вчитися не має звички.
Замість цього йде до річки.
Ось він берегом гуляє.
Жовтий лист уже кружляє.
А в Миколи у руці
Ціла жменя камінців.
В воду кида їх з розмаху,
Наганяє на жаб жаху.
Заглядає наш Микола,
Як водою біжать кола.
В плесо річки задивився...
Берег взяв – і обвалився.
Ніхто й оком не змигнув,
Як Микола наш пірнув,
Прямо в воду з тої кручі.
А вода ж та – холоднюча!
Крутий берег, слизька глина!
Можна запросто загинуть!
Змерз Микола, ніс аж сизий.
Одяг змок, потяг до низу!

Рятувальники наспіли
І Миколу з глибини
В човен витягли вони.
Чверть години, що є сили,
Штучне дихання робили.
Цього разу, як ніколи,
Наковтався води Микола.
Цю пригоду пам'ятайте,
За буйки – не запливайте.

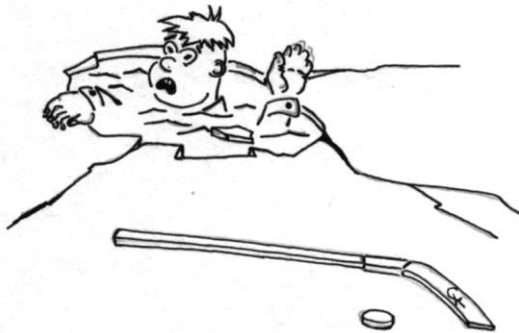
Та на щастя, люди йшли –
Вчули крик, допомогли.
Витягли його на гору.
Ой було б Миколі горе.

Запитання для спостережливих:

- 1) Яким чином Микола опинився на березі річки восени?
- 2) Де він повинен був бути?
- 3) Що призвело до того, що Микола впав у холодну осінню воду?

Осінь швидко промайнула.
Зима холодом дихнула.

Скрізь замети, холодрига,
На водоймах стала крига.
Снігу випало багато,
Для дітей настало свято.
І у перші ж дні зими
Взяв Микола ковзани.
Ще два дні як льодостав,
А Микола йде на став.
Нерозважливий який,
Адже лід іще тонкий.
Та Микола не зважає,
Шайбу по льоду ганяє.
Лід потріскує і гнеться,
А Миколі все не йметься.
Очерет стоїть стіною,
Там джерела під водою.
Та Микола мчить туди.

Мить... І вже кричить з води,
З крижаної ополонки
Репетує наш Миколка:
«Люди добрі! Як хто чує,
Ради Бога, хай рятуює!!!»
Хтось почув і звідусюди
До ставка побігли люди.

Крик луна: «Дивись! Втопився!!!»
Тут дільничний об'явився.
Мовчки виламав жердину,
«Потерпи, – гука, – хлопчино».
І по цьому він відразу
Ліг – і до Миколи плазом.
Хтось кричить: «Та що ж він повза?!
По льоду он ледве ковза!
Треба бігти що є сили!»
Та порадника спинили.
«Ці поради недоречні,
Туди бігти небезпечно:
Лід прогнеться під вагою,
Будеш сам аж під водою».
Лейтенант же, за тим часом,
До Миколи підповз плазом.
Протягнув йому жердину
І гукає: «Чув, хлопчино?
За жердину ухопися,
Що є сили підтягнися.
На край льоду не впирайся.
Потихеньку вибирайся,
Паніки мені не треба.
Я ж тягнутиму на себе».
Хлопець взяв жердину в руки
І його з води, як шуку,
Витягнув на лід дільничний.
Всі здоров'я йому зичать.
А Миколу до лікарні
Відвезла «швидка» негайно.

Там пролежав він три тижні,
Мріючи про сніг і лижі.
Мав запалення легенів,
З'їв пігулок зо три жмені.

Запитання для спостережливих:

- 1) З якої причини Микола провалився під лід, граючи у хокей?
- 2) Як його рятував дільничний міліціонер?
- 3) Чому не можна було бігти до Миколи на допомогу, а саме повзти?
- 4) На Вашу думку, чому дільничний витягував Миколу жердиною, а не підповз безпосередньо до ополонки? Що ще можна використати замість жердини?

Дні стоять зимові, гарні.
Вже Микола не в лікарні.
Всі переляки минулись,
Що було – уже забулось.
І Микола на лід знову,
На рибалку, на зимову.
Вийшли з друзями, присіли,
Лунок в кризі набурили.
Випало Миколі щастя –
Клює риба в нього часто.

І усі, хто був довкола,
Перебрались до Миколи.
Всі Миколу оточили,
Лунки б'ють в льоду щосили.
Хтось упрів, аж носом шмига.
Раптом... Затріщала крига!
І рибалки, усі вкупі,
Прийняли зимову купіль.
Крики, борсання. «Де вудка?!»
«Вибирайтесь з води хутко!»
«Хлопці! Ви мене забули!»
«В мене валянки втонули!»
Наковтавшись лиха-горя,
Вибрались з води нагору.
І Микола, без втоми,
В мокрих штанях біг додому.
Розтирала його мати,
Чай гарячий дала з м'яти.
В теплу ковдру замотала
І у ліжечко поклала.
Тож Микола вже зимою
На рибалку – ні ногою.

Запитання для спостережливих:

- 1) З якої причини Микола та усі його друзі провалилися під лід під час зимової рибалки?

Відійшла зима снігами.
Березень іде струмками.
Сніг під сонечком сіріє.
Квітка проліска синіє.
І Миколу, як за звичку,
Потягнуло знов на річку.
Ой, яка чудова днина.
Річкою ідуть крижини
І, як білі кораблі,

Десь пливуть за край землі.
Скік Микола на крижину.
«Ця крижина – бригантина.
Я – відважний капітан,

Попливу по всіх морях».
Взявши палицю, кермує
Там, де течія вирує...
«Гей, Миколо! Схаменися!
Ти на берег повернися!
Небезпека ж це відверта!»
Але той пливе уперто.
І пливе вперед крижина,
Наче біла бригантина,
Поміж річки берегами.
Тільки раптом, під ногами
У безпечного хлопчини
Затріщала та крижина
І, погляньте, от причина,
Розділилась на частини.
На одній сидить Микола,
З переляку сірий, кволий.
Рюмсає і кличе маму.
Порятуйте «капітана».
А крижину б'є, ламає,

Запитання для спостережливих:

- 1) На яку небезпеку Микола наразився весною, пішовши до річки?
- 2) Чи правильно робив Микола, що завжди кликав на допомогу?

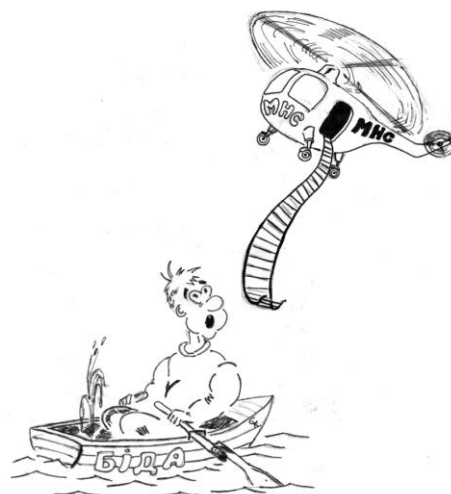
Літнє сонце знов на небі.
А Миколі того й треба:
Узяла путівку мама,
Тож він разом із батьками,
Їде в Крим відпочивати,
В морі плавати, пірнати.
Хлопча три дні засмагало,
І Миколі нудно стало.
Тож за першої нагоди
Він подався шукать пригоди.
Бачить – човен на припоні,
Вскочив в нього він з розгону
І кричить Микола хвацько:
«Попливу по скарб піратський!»
Він на весла налягає,
Човен в море направляє.
Демонструє свою силу.
Раптом ... здійнялася хвиля
І погнала човен в море.

Ще й водою заливає.
Порятуйте його люди!
Зараз точно лихо буде!

Знов Миколі пощастило:
Вже втрачав останні сили,
Коли раптом хтось побачив –
На крижині хлопець плаче.
Люду збіглося доволі.
Рятувальне несуть коло.
Мотузками і баграми
Тягли горе-капітана.
«Нащо ліз ти на крижину?!
Та ти ж мало не загинув!»
З плачем обіцяв Микола,
Що він більше вже ніколи,
Не полізе на крижину.
Всі повірили хлопчині.

Ой, зазна ж Микола горя.
Вітром човен понесло.

Тут ще й тріснуло весло.
Хлопець плаче, репетує.
Але хто ж його почує,

Якщо смужечка землі
Ледь видніється в імлі.
Як дістатися до суші?!
SOS! Рятуйте наші душі!!!
Одне лихо не буває –
Старий човен протікає.
Хто б хотів таку пригоду?
Слід вичерпувати воду.
Як до берега далеко.
А надворі ж страшна спека.
Хочеться Миколі пити.
Що ж тепер йому робити?
Доведеться погибати...
Та на щастя мама й тато
Вчасно вгледіли пропажу...

«101» – і екіпажі
Вертольоти піднімають,
Човен серед хвиль шукають.
Не одне літали коло,
Доки вгледіли Миколу.
Привезли на берег хлопця.
Далі, як вже повелося,
Плакала від щастя мама,
Тато видав прочухана,
Щоб Миколі не кортіло
Більше лізти в таке діло.
Обіцяв Микола мамі,
В воду лізти лише в ванні.

Запитання для спостережливих:

- 1) *Що трапилося з Миколою в Криму, коли він самостійно вирішив покататися на човні?*
- 2) *Як Ви гадаєте, що могло б статися з Миколою, якби йому не допомогли рятувальники ДСНС?*
- 3) *За яким телефонним номером можна викликати рятувальну службу?*

Ось скінчилися пригоди.
Користуючись з нагоди,
Хочу ще раз нагадати,
І таку пораду дати:
Вдома чи ідучи в школу,
Пам'ятайте про Миколу.
Так як він – чинить не варто,
Бо з водою кепські жарти.
А тепер нам час прощатись
І додому повертатись.
Час прийде – зустрінемось знову.
Будьте всі завжди здорові.
Відпочинем по домівках,
А тоді – в нову мандрівку,
Адже нас усе цікавить.
Всім бувайте.

Ваш Цікавик.

*Гринюкова Р. А., методист
науково-методичної лабораторії
іноземних мов та міжнародних
освітніх обмінів КЗ «КОІППО
імені Василя Сухомлинського»*

**ВОДА ЯК ДЖЕРЕЛО ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я:
ФОРМУЄМО ЕКОСВІДОМІСТЬ
(для учнів 5-6 класів)**

Методичний коментар

В наш час екологічна освіта є дуже важливою для всіх і особливо для дітей, оскільки саме в школі та в родині формуються і закладаються основні життєві цінності, які потім стають провідними орієнтирами для майбутніх громадян нашого суспільства. В цьому році особливо актуально присвятити день знань та Перший урок саме екологічному вихованню, оскільки від поведінки кожної людини – дорослої чи дитини – може залежати здоров'я та майбутнє всього суспільства. Охорона природи – обов'язок кожної людини. В умовах загострення екологічної кризи в Україні та у всьому світі надзвичайно важливу роль має відігравати ефективно екологічне виховання дітей, а турбота про чистоту природних джерел та економне споживання води є важливою частиною будь-якого екологічно свідомого мислення, екологічної культури та здорового способу життя, тобто важливою складовою життєвої компетентності сучасної людини.

Напевно можна стверджувати, що далеко не кожний знає про воду все і розуміє, навіщо треба її економити, тому учням буде цікаво почути на уроці маловідомі та несподівані факти про воду. Для кращого усвідомлення вагомості свого внеску в захист природи учням необхідно брати активну участь у вирішенні питань охорони довкілля. Тому на цьому уроці ми пропонуємо в розважально-ігровій формі знайти рішення в проблемних ситуаціях: як економити та берегти воду в школі, вдома чи на природі, а також замислитися над виховним змістом оповідань Василя Сухомлинського про воду.

Рекомендується скористатися також орієнтовним питаннями до перегляду відео, а факти про воду використовувати для обговорення відеоматеріалів. Для вирішення проблемних життєвих ситуацій доцільно надати учням можливість вибору серед запропонованих варіантів корисних порад щодо економії води.

Матеріал викладено двома мовами (українська та німецька), тому його можуть використовувати і вчителі будь-яких інших предметів. Інформація орієнтована на учнів середніх та старших класів, але може бути адаптована і для учнів молодшої школи.

Мета: викликати цікавість учнів до води як унікальної, таємничої та незамінної речовини; навчити розуміти її значення для рослин, тварин і людей та необхідність свідомо економити воду в повсякденному житті; спонукати до зміни своїх звичок та пошуку власних ідей щодо захисту чистоти води; розвивати екологічне та критичне мислення при вирішенні проблемних ситуацій, а також навчити цінувати воду як джерело краси та натхнення, ознайомити з народними прислів'ями та оповіданнями Василя Сухомлинського, які переконливо ілюструють важливість води в нашому житті. При обговоренні бажано використовувати у мовленні граматичні конструкції з модальними дієсловами «*man kann / man muss / man darf nicht*» та підрядні речення зі сполучником *dass*.

Хід уроку

1. Вступ.

Перегляд короткого відео про воду.

Запропонувати учням відповісти на запитання «Що таке вода?»

2. Прислів'я про воду в українській та німецькій мовах.

Прислів'я містять у собі віковий досвід народу, відображають його свідомість та мудрість багатьох поколінь, яку не завжди можна відразу помітити і зрозуміти. Деколи навіть самі носії мови не можуть пояснити походження того чи іншого усталеного виразу. В німецькій та українській мовах є дуже багато таких прислів'їв. Які відомі народні прислів'я і приказки про воду ви знаєте і як їх розумієте?

Українські прислів'я:

- Будь здоровий, як вода.
- Глянь у воду на свою вроду.
- Вода все сполоще, крім лихого слова.
- Куди вода тече, там травиця росте.
- Де вода, там і верба.
- Вода камінь точить.
- Вода пливе – час минає.
- З малого джерела велика річка буває.
- Не знаємо ціни водиці, доки не висохла криниця.
- Не виливай каламутну воду, доки чистої не знайдеш.
- Вода найде собі дорогу.
- Не плюй у криницю, бо доведеться з неї ще води напитися.
- Без води й борщу не звариш.
- В решеті води не наносиш.
- В океані води не зміряєш.
- Вчорашньої води не доженеш.
- Чим глибша вода, тим більша риба.

Які асоціації викликають у вас ці прислів'я?

3. Тема води в літературній творчості Василя Сухомлинського. Обговорення оповідань «Де беруться краплинки?», «Крапля роси», «Краплина води», «Камінь».

Де беруться краплинки?

Бігла Оленка по льоду. Падали сніжинки. Ніби плавали в повітрі. Одна сіла на рукав. Дивиться Оленка на пухнасту сніжинку. Шестикутна зірочка така гарна, блискуча. Ніби казковий майстер її вирізьбив з срібної пластиночки. Наблизилась Оленка до сніжинки. Дивиться, милується нею. І бачить диво: сніжинка стала краплиною води.

Краплина роси

Рано-вранці на квітці троянди прокинулася Краплина роси.

– Як я тут опинилася? – здивувалася краплинка.

– Увечері я була високо в небі – і захотілося їй знову в небо.

Пригріло Сонце. Випарувалась Краплина, піднялась високо-високо у блакитне небо, до самого Сонечка. А там – тисячі інших краплинок.

Зібралися всі в чорну хмару й затулили Сонце.

– Чого це ви мене заховали від людей? – розгнівалося Сонечко. І послало на хмарину вогненну стрілу. Вдарила вогненна стріла, загримів грім. Злякалася чорна хмара й розсипалась. Пішов дощ. Упала Краплинка на Землю. – Дякую тобі, Краплино, – промовила Земля. – Я так скучила за тобою.

Питання для роздумів:

1. Яке враження справляють на вас сніжинки? Чи ви помічали, яку вони мають форму? Вони однакові чи різні?
2. Чи дивилися ви ввечері на небо під час снігопаду? Що ви тоді відчували?
3. Чи замислювалися ви над унікальною здатністю води існувати в трьох різних фізичних станах?
4. Як можна продовжити речення «Снігопад – це ....»?
5. Чи милувалися ви коли-небудь росяною краплиною на пелюстках квітки? З чим можна порівняти росинку?

Краплина води

Був жаркий липневий день. До колодязя під високим дубом наближалася група школярів. Вони поверталися з туристського походу. Їм дуже хотілося пити. І чим ближче був колодязь, тим більше прискорювали вони крок.

А з другого боку до колодязя наближалася бабуся. Вона йшла здалека, дуже втомилася. І бабуся, й туристи підійшли до колодязя одночасно. На зрубі стояло відро з холодною водою. Діти оточили його й один за одним пили воду. А бабуся відтіснили. Вона відійшла до дуба й зажурено стояла, схилившись на дерево.

Коли туристи напилися води й пішли собі, глянула бабуся їм услід і задумливо похитала головою. Той, хто поспішить випити краплину води перш ніж нап'ється дідусь, бабуся, батько, мати, виросте негідником.

Питання для роздумів:

1. Що ви думаєте про цих дітей?
2. Чому вони не запропонували спершу напитися бабусі?
3. Чи правильно думати перш за все тільки про себе?
4. Навіщо треба допомагати іншим?

5. Яку роль відіграє в цьому оповіданні вода?
6. Як повелися б ви у цій ситуації?
7. Чому так важливо шанувати старших – наших бабусь, дідусів і батьків?

Камінь

У лузі, під гіллястим дубом, багато років була криниця. Вона давала людям воду. Під дубом біля криниці відпочивали подорожні. Одного разу до криниці прийшов хлопчик. Він любив пустувати. Він подумав: «А що воно буде, як я візьму оцей камінь і кину його в криницю? Ото, мабуть, булькне».

Підняв камінь, кинув його в криницю. Булькнуло та ще й дуже. Хлопчик засміявся, побіг і забув про свої пустощі. Камінь упав на дно криниці й закрив джерело. Вода перестала прибувати. Криниця засохла. Засохла трава навколо криниці, і дуб засох, бо підземні струмки потекли кудись в інше місце. На дубі перестав мстити гніздо соловейко. Він полетів на інший луг. Замовкла соловейкова пісня. Сумно стало в лузі.

Минуло багато років. Хлопчик став дідусем. Одного разу він прийшов на те місце, де колись був зелений луг, стояв гіллястий дуб, співав соловейко, вабила студена криниця. Не стало ні луку, ні дуба, ні соловейка, ні криниці. Довкола пісок, вітер здіймає хмару пилюки. «Де ж воно все поділося?» – подумав дідусь.

Питання для роздумів:

1. Які прислів'я про криницю та воду ви знаєте?
2. Чи можна назвати жартом те, що зробив цей хлопчик?
3. Що ви можете сказати про його ставлення до води?
4. Чому дідусь так і не зрозумів, де поділася криниця?
5. Як ви вважаєте, як склалося життя цього хлопчика? Чи зміг він досягти успіху?
6. Як можна продовжити фразу «Вода – це ....»?

4. Питання для обговорення теми «Вода – це життя»

- Як ви розумієте фразу «вода – це блакитне золото»?
- Для чого нам потрібна вода?
- Чи любите ви дощ?
- Чи можете ви уявити, який вигляд мала б наша планета без води?
- Чи замислювалися ви над тим, скільки води ви використовуєте щодня?
- Чи важко думати весь час про те, як не витратити зайву воду? Чому?
- Чому важливо свідомо економити воду? Що це може змінити?
- Які звички заважають вам витратити менше води?
- Які наслідки можуть бути, якщо ми не будемо розвивати в собі екологічне мислення?
  - Які ви знаєте способи економити воду і при цьому не дуже змінювати свої звички?
    - Чи знаєте ви, як економити воду, навіть не торкаючись крана?
    - Як відмова від використання пластику може вплинути на чистоту води у морі?
    - Скільки пластику зараз у морі?

- Що ви робите, коли бачите на пляжі пластикові пляшки та пакети?
- Чи ви думали колись про те, як морські тварини страждають від забруднення води?
- Що може зробити кожен з нас, щоб запобігти забрудненню води в річках та морях?

5. Цікаві факти про воду

Їх можна використати також для організації групової роботи, щоб за визначений час підготувати міні-проекти «10 несподіваних фактів про воду» і обговорити результати на пленумі або влаштувати «змагання ерудитів» - яка команда за певний час зможе запам'ятати найбільше нової інформації про воду).

1. Дорослий людський організм на 60-70% складається з води, а дитячий – на 80 %.
2. 70,8% поверхні Землі вкрито водою, тому нашу планету називають «планетою води» або «блакитною планетою».
3. Лише 3% води є питною (німецькою «süßes Wasser – «солодка вода»).
4. Кожний житель Німеччини споживає та використовує біля 120 літрів питної води на добу.
5. Приблизно 1 мільярд людей в світі змушений використовувати лише 20 літрів води на день
6. Кавун на 93% складається з води. Медуза складається з води на 99%.
7. Мозок людини на 78% складається з води.
8. Іноді вода замерзає при плюсовій температурі. Приміром, вода може замерзнути в трубопроводі при температурі +20 °С, якщо вона містить метан.
9. В Антарктиді є озеро, вода в якому в 11 разів солоніша за морську. Вона може замерзнути лише при температурі –50 °С.
10. За даними ЮНЕСКО, найчистіша вода – у Фінляндії.
11. Перше, що шукають дослідники інших планет – воду.
12. Забруднені підземні води очищаються впродовж декількох тисячоліть.
13. Не можна кип'ятити воду більше одного разу. За повторного кип'ятіння виділяється діоксин: отруйна речовина, що спричиняє рак.
14. Людина за своє життя випиває в середньому 35 тонн води.
15. Склянка води, яку випили натщесерце, зменшує відчуття голоду й наповнює шлунок. Уживання води до їжі сприяє зменшенню апетиту вдвічі.
16. У канадському місті Саммерсайд заборонено давати і брати в борг воду.
17. Зі школи всі знають, що у води є 3 агрегатних стани: рідкий, твердий та газоподібний. Проте вчені вважають, що є ще 5 різних станів води в рідкому вигляді та 14 – в замерзлому.
18. Перша пляшка питної газованої води була виготовлена англійцем Джозефом Прістлі 1767 року.
19. У середньому людина використовує 80–100 літрів води на день. Більша її частина витрачається на змивання унітазу.
20. Після інтенсивних фізичних навантажень людина втрачає вагу. Але не тому, що спалює жир, а через те, що втрачає воду.

21. При замерзанні вода розширюється на 9%.
22. Жирафи й пацюки можуть залишатися без води довше, ніж верблюди.
23. Людина починає відчувати спрагу, коли її організм втрачає 1% води.
24. Свіжа вода в Данії – найдорожча серед західних країн: \$ 6,7 за кубічний метр.
25. Леонардо да Вінчі надзвичайно любив воду: він винайшов прилад для підводного занурення, дихальний апарат для підводного плавання. Усі винаходи Леонардо покладено в основу сучасного підводного спорядження.
26. В охолодженій кип'яченій воді шампанське швидше охолоджується, ніж у сирій.
27. Можна обходитися 30 днів без їжі, але без води – менше, ніж тиждень.
28. Вода, яка була на Землі мільйони років тому, зберігається й донині.
29. Гаряча вода замерзає швидше, ніж холодна.
30. Найсучасніші пристрої не можуть очистити воду до такого стану, в якому вона була 1000 років тому.

Жодна цікава розповідь про воду не обійдеться і без такої інформації:

1. Для виготовлення аркуша паперу потрібно 9,8 л води.
2. Для виготовлення 0,5 кг пластику потрібно 24 л води.
3. Аби отримати 1 кг рису, треба використати 3 500 л води.
4. Для створення пари джинсів потрібно 10 000 л води.
5. Виробництво 1 кг яловичини вимагає 15 000 л води.
6. Для виробництва нового автомобіля потрібно 148 000 л води.

6. Гра «Хто зекономить найбільше води?»

Мета: сприяти усвідомленню необхідності свідомо економити воду та дбати про її чистоту.

Обладнання: дошка (великий аркуш паперу А3), олівці чи маркери, клей, роздатковий матеріал (поради щодо економії води в побуті, надруковані на смужках паперу).

Підготовка до гри: вчитель разом з учнями обговорюють проблему забруднення води та її марного витрачання; які почуття викликає у нас відкритий кран чи споглядання сміття на березі моря чи річки тощо; які щоденні дії можуть вплинути на зменшення забруднення води та її економію.

Хід гри. Ведучий пропонує кожній з 4 команд обрати життєву ситуацію, яку слід вирішити. Потім гравцям необхідно запропонувати знайти найбільш дієві та оригінальні рішення, використовуючи свої та запропоновані можливі варіанти (кожна команда отримує набір порад). Виграє команда, яка зможе запропонувати на додачу ще 1-2 власних варіанта вирішення запропонованої проблеми.

Приклади можливих проблемних ситуацій:

1. Родина Шварців велика, і всі члени родини полюбляють водні процедури. В садку у них є басейн. Як їм не відмовлятися від своїх звичок і при цьому економити кошти за воду?

2. Ви надаєте величезне значення якості питної води. На вашу думку, навіть посуд слід мити кип'яченою водою. Який компроміс можна знайти, щоб не витратити зайву воду?

3. У Максима та Анни 3 маленьких дітей. Як вони можуть економити кошти за воду?

4. Як ваша родина через «екологічно свідоме харчування» може допомогти економити воду?

7. Поради «Як можна економити воду»

1. Використовуйте склянку з водою під час чищення зубів або вимикайте крану з водою під час чищення.

2. Приймайте душ замість ванни, щоб економити до 70% менше води та енергії.

3. Не мийте посуд під проточною водою. Мийте фрукти та овочі у мисці, а не під проточною водою.

4. Встановіть програму економії води на своїй посудомийній машині та пральній машині.

5. Завжди завантажуйте пральні та посудомийні машини повністю.

6. Зберіть дощову воду для зрошення саду.

7. Якщо можливо, поливайте рослини лише тоді, коли прохолодно. Інакше багато води випаровується невикористаною.

8. Не купуйте багато їжі, яку ви, можливо, взагалі не зможете з'їсти і яку доведеться викинути в кінці кінців. Це все одно, що випустити 1000 літрів води з крана.

9. Воду можна заощадити, якщо їсти менше м'яса: для його приготування потрібно значно більше води.

10. Їжте менше солодкого: неймовірна кількість води використовується для приготування шоколаду.

11. Використовуйте сумку з тканини і під час покупки намагайтеся купувати якомога менше продуктів в упаковці: при їх виготовленні зазвичай теж використовується вода.

12. Хороший спосіб заощадити багато води – не купувати багато нового. Використовуйте старі речі, коли вам щось потрібно.

Якщо у вас є ще ідеї – поділіться ними!

OHNE WASSER KEIN LEBEN

1. Einführung. Video zum Thema.

Man sagt, Wasser ist Leben. Wasser ist auch einzigartig, zauberhaft und einfach sehr schön. Man nennt es auch „blaue Gold“ und es begleitet uns jeden Tag – ob zum Trinken, Waschen oder Kochen. Was bedeutet Wasser für Sie persönlich?

2. Deutsche Sprichwörter über Wasser.

Sprichwörter enthalten die uralte Erfahrung der Menschen, die ihr Bewusstsein und die Weisheit vieler Generationen widerspiegeln, die aber nicht immer sofort bemerkt und verstanden werden können. Manchmal können sogar Muttersprachler selbst den Ursprung eines etablierten Ausdrucks nicht erklären. Es gibt viele solche Sprichwörter auf Deutsch und Ukrainisch. Welche berühmten Volkssprüche und Sprüche über Wasser kennen Sie?

Wie verstehen Sie diese Sprichwörter?

- Mit allen Wassern gewaschen.
- Stille Wasser sind tief.
- Wie Feuer und Wasser sein.
- Jemandem nicht das Wasser reichen können.
- Nah am Wasser gebaut sein.
- Wie ein Schluck Wasser in der Kurve.
- Mir steht das Wasser bis zum Hals.
- Jemanden in das kalte Wasser schmeißen.
- Sich wie ein Fisch im Wasser fühlen.
- Blut ist dicker als Wasser.
- Wer des Wassers bedarf, sucht es im Brunnen.

Welche Sprüche haben Sie schon gewusst?

3. Thema des Wassers im Schaffen von Vasyl Suchomlynskyj. Das Diskutieren seiner Erzählungen «Wie bilden sich Wassertropfen?», «Tautropfen», «Wassertropfen», «Der Stein».

Wie bilden sich Wassertropfen?

Der Winter kam. Es war glatt, doch Olenka lief froh die Straße entlang. Es schneite und dicke Schneeflockchen schwebten langsam von Himmel herab. Eine Schneeflocke fiel auf ihre Ärmel. Olenka betrachtete die Schneeflocke. Sie sah wie ein sechseckiger Stern aus und war so schön und glänzend, als ob ein Märchenmeister sie aus Silber gemacht hatte. Das Mädchen wollte die Schneeflocke noch näher sehen und bewundern. Da ist plötzlich ein Wunder passiert und die Schneeflocke wurde zum Wassertropfen.

Tautropfen

Früh am Morgen erwachte ein Tautropfen in einer Rose. –Wie bin ich hierher gekommen? – fragte er erstaunt. – Gestern war ich hoch im Himmel!

Und er wollte wieder zurück in den Himmel. Da schien die Sonne hell und es wurde warm. Der Tautropfen verdampfte, kam in den Himmel hoch bis zur Sonne und traf dort Tausende anderer Tautropfen. Alle zusammen bildeten sie eine schwarze Wolke und die Sonne war nicht mehr zu sehen.

– **Warum haben sie mich verdeckt?- ärgerte sich die Sonne. Plötzlich leuchtete ein Blitz und es begann zu donnern. Der Blitz traf die schwarze Wolke und es regnete. Der Tautropfen fiel auf die Erde.**

– **Danke schön, Tautropfen, – sagte die Erde. – Ich habe auf dich so lange gewartet!**

Fragen zum Nachdenken:

1. Welchen Eindruck machen auf Sie Schneeflocken? Haben Sie schon einmal bemerkt, welche Form sie haben? Sind sie gleich oder verschieden?

2. Haben Sie schon einmal in den nächtlichen Himmel beim Schneefall gesehen? Was haben Sie dabei gespürt?

3. Was halten Sie davon, dass Wasser ein einzigartiger Stoff ist, weil es in drei Aggregatzuständen (als Eis, als Wasser und als Wasserdampf) vorkommen kann?

4. Ergänzen Sie den Satz «Der Schneefall ist...».

5. Haben Sie schon einmal einen Tautropfen in Blumenblättern bewundert? Woran erinnert der Tautropfen?

«Wassertropfen»

Es war ein heißer Sommertag. Eine Gruppe von Schülern näherte sich dem Brunnen unter der Eiche. Sie machten einen Ausflug und kehrten nach Hause zurück. Sie hatten Durst. Je näher sie sich dem Brunnen näherten, desto schneller gingen sie.

Da kam eine alte Frau zum Brunnen ihnen entgegen. Sie war auch schon lange unterwegs und war sehr müde. Die Schüler und die Frau kamen zum Brunnen gleichzeitig. Da gab es einen Eimer voll kaltes Wasser. Die Kinder begannen sofort Wasser zu trinken. Und die Frau stand und wartete. Sie lehnte an die Eiche und sah traurig auf die Trinkenden.

Als die Kinder keinen Durst mehr hatten, gingen sie weg. Die alte Frau sah sie weggehen und schüttelte bedenklich ihren Kopf. Sie wusste, dass ein guter Mensch als erster keinen Tropfen Wasser trinken kann, während seine Großeltern und Eltern Durst haben.

Fragen zum Nachdenken

1. Wie finden Sie das Benehmen der Kinder?

2. Warum ließen sie zuerst die alte Frau nicht trinken?

3. Ist es richtig, in erster Linie nur an sich selbst zu denken?

4. Wozu muss man den anderen Menschen helfen?

5. Welche Rolle spielt das Wasser in dieser Erzählung?

6. Was würden Sie in einer ähnlichen Situation machen?

7. Warum ist es wichtig, die älteren Menschen zu ehren?

Der Stein

Auf einer Wiese stand einmal eine große Eiche. Und unter der Eiche gab es seit vielen Jahren einen Brunnen. Er gab den Menschen Wasser. Alle Menschen erholten sich am Brunnen unter der Eiche.

Eines Tages kam ein Junge zum Brunnen. Er hatte es gern, ab und zu Unfug zu treiben. So dachte er: «Was würde passieren, wenn ich einen Stein in den Brunnen werfe? Vielleicht höre ich ein sehr lautes Geräusch?» Er nahm also einen Stein und

warf ihn in den Brunnen. Und der Junge hörte wirklich ein lautes Geräusch. Er war damit zufrieden und lachte vor Freude. Dann lief er weg und vergaß darüber.

Der Stein fiel doch auf den Boden und steckte die Quelle. Das Wasser kam nicht mehr in den Brunnen. Der Brunnen trocknete aus. Das grüne Graß um den Brunnen herum wurde gelb. Und die riesige Eiche wurde bald trocken, weil das Unterwasser in einer anderen Richtung floss. Die Nachtigall flog weg von der Eiche. Man hörte die Nachtigall nicht mehr singen. Es wurde auf der Wiese sehr traurig.

Seitdem vergangen viele Jahre. Der Junge war schon erwachsen. Da kam er einmal an den Ort, wo die grüne Wiese und die Rieseneiche früher waren, wo die Nachtigall sang und frisches Wasser im Brunnen immer war. Er sah keine Wiese, keine Eiche, keinen Brunnen und hörte keine Nachtigall. Um ihn herum waren nur Sand und Staubwolken. «Was ist denn hier passiert?», dachte der Alte.

Fragen zum Nachdenken

1. Welches Sprichwort kann als Titel für diese Geschichte sein?
2. Sind Sie damit einverstanden, dass die Tat des Jungen ein böser Scherz war?
3. Was können Sie über sein Verhältnis zu Wasser sagen?
4. Warum hat der Alte nicht verstanden, warum der Brunnen verdampfte?
5. Was glauben Sie, wie war das Leben dieses Jungen? Hat er in seinem Leben Erfolg gehabt?
6. Ergänzen Sie den Satz: «Wasser ist...»

4. Fragen zum Thema «Wasser ist Leben».

- Wie verstehen Sie den Satz «Wasser ist blaues Gold»?
- Wozu brauchen wir Wasser?
- Mögen Sie den Regen?
- Können Sie sich vorstellen, wie unsere Erde ohne Wasser aussehen würde?
- Haben Sie schon einmal gedacht, wie viel Wasser Sie jeden Tag verbrauchen?
- Ist es schwierig, immer wieder zu denken, wie man Wasser sparen kann?
- Warum ist es so wichtig, Wasser zu sparen? Was kann das verändern?
- Welche Gewohnheiten stören uns, Wasser zu sparen?
- Was kann man zur Folge haben, wenn man ohne ökologisches Denken und Handeln lebt?
  - Wie können Sie Wasser sparen, ohne Ihre Gewohnheiten bedeutend zu verändern?
  - Welche anderen Möglichkeiten fürs Wassersparen wissen Sie?
  - Kann Ihre Absage vom Plastikverwenden helfen, Meereswasser reiner zu machen?
    - Wie viel Plastik gibt es zurzeit im Meer?
    - Was machen Sie gewöhnlich, wenn Sie am Strand Plastiktüten und Plastikflaschen sehen?
      - Haben Sie schon mal an Meerestiere gedacht, wie sie unter Wasserverschmutzung leiden?
        - Wie kann man Wasserverschmutzung in Meeren und Flüssen vorbeugen?

5. Interessante Tatsachen über Wasser. Die Strukturen «Ich habe schon gewusst, dass ... / Ich habe nicht gewusst, dass...» trainieren.

1. Der Körper eines Erwachsenen besteht zu 60-70% aus Wasser und der Körper eines Kindes zu 80%.
2. 70,8% der Erdoberfläche ist mit Wasser bedeckt, daher wird unser Planet der Planet des Wassers oder der blaue Planet genannt.
3. Nur 3% des Wassers sind trinkbar (deutsch "süßes Wasser").
4. Jeder Einwohner Deutschlands verbraucht täglich rund 120 Liter Trinkwasser.
5. Ungefähr 1 Milliarde Menschen auf der Welt sind gezwungen, nur 20 Liter Wasser pro Tag zu verbrauchen.
6. Eines der wässrigsten Produkte ist die Wassermelone. Es besteht zu 93% aus Wasser. Die Qualle besteht zu 99% aus Wasser.
7. Das menschliche Gehirn besteht zu 78% aus Wasser.
8. Manchmal kann das Wasser bei einer Temperatur von +20 °C gefroren werden, wenn es Methan enthält.
9. In der Antarktis gibt es einen See, in dem das Wasser elfmal salziger ist als im Meer. Es wird nur bei einer Temperatur von -50 °C gefroren.
10. Nach Angaben der UNESCO befindet sich das sauberste Wasser in Finnland.
11. Forscher anderer Planeten suchen in erster Linie nach Wasser.
12. Kontaminiertes Grundwasser wird seit mehreren Jahrtausenden behandelt.
13. Wasser darf nur einmal gekocht werden. Beim erneuten Kochen wird Dioxin freigesetzt, eine giftige Substanz, die Krebs verursacht.
14. Eine Person trinkt während ihres Lebens durchschnittlich 35 Tonnen Wasser.
15. Ein Glas Wasser, auf nüchternen Magen getrunken, lindert das Hungergefühl und füllt den Magen. Trinkwasser hilft, den Appetit zu halbieren.
16. In der kanadischen Stadt Summerside ist es verboten, Wasser zu geben und auszuleihen.
17. Alle wissen, dass Wasser drei physikalische Zustände hat: flüssig, fest und gasförmig. Wissenschaftler glauben jedoch, dass es auch 5 verschiedene Wasserzustände in flüssiger Form und 14 – in gefrorenem Zustand gibt.
18. Die erste Flasche kohlenensäurehaltiges Trinkwasser wurde 1767 vom Engländer Joseph Priestley hergestellt.
19. Im Durchschnitt verbraucht eine Person 80-100 Liter Wasser pro Tag. Das meiste davon wird für das Spülen der Toilette ausgegeben.
20. Nach intensiver körperlicher Aktivität verliert eine Person Gewicht. Aber nicht weil es Fett verbrennt, sondern weil es Wasser verliert.
21. Im gefrorenen Zustand dehnt sich das Wasser um 9% aus.
22. Giraffen und Ratten können länger ohne Wasser bleiben als Kamele.
23. Eine Person beginnt durstig zu werden, wenn ihr Körper 1% Wasser verliert.
24. Frischwasser in Dänemark ist am teuersten in westlichen Ländern: 6,7 USD pro Kubikmeter.

25. Leonardo da Vinci hatte Wasser gern: Er entwickelte Anweisungen zum Tauchen, erfand ein Gerät zum Tauchen, ein Atemgerät zum Tauchen. Alle Erfindungen von Leonardo sind die Grundlage moderner Unterwasserausrüstung.

26. In gekühltem gekochtem Wasser kühlt Champagner schneller ab.

27. Man kann ohne Essen 30 Tage und ohne Wasser nur eine Woche auskommen.

28. Wasser, das vor Millionen von Jahren auf der Erde war, ist noch heute erhalten.

29. Heißes Wasser gefriert schneller als kaltes.

30. Strandläufer können auf dem Wasser laufen.

Die weiteren Informationen über Wasser sind auch von besonderer Bedeutung:

1. Um ein Blatt Papier herzustellen, werden 9,8 Liter Wasser benötigt.

2. Um 0,5 kg Kunststoff herzustellen, werden 24 Liter Wasser benötigt.

3. Um 1 kg Reis zu erhalten, müssen Sie 3.500 Liter Wasser verwenden.

4. Um eine Jeans herzustellen, werden 10.000 Liter Wasser benötigt.

5. Für die Herstellung von 1 kg Rindfleisch werden 15.000 Liter Wasser benötigt.

6. Um ein neues Auto zu produzieren, werden 148.000 Liter Wasser benötigt.

6. Spiel «Wer kann mehr Wasser sparen?»

Beispiele für mögliche Problemsituationen:

1. Die Familie Schwarz ist groß: Eltern, drei Kinder und ihre Großmutter. Alle Familienmitglieder waschen sich und baden viel und gern. Im Garten gibt es auch ein Schwimmbad. Was sollen sie tun, um aufs Baden und Waschen nicht zu verzichten und Wasser doch sparen?

2. Müllers legen viel Wert auf die Qualität von Trinkwasser und meinen, dass man auch das Geschirr mit gekochtem Wasser abspülen muss. Wie können sie Wasser sparen?

3. Max und Anna haben drei Kinder. Wie können sie Wasser sparen?

4. Wie kann man durch «ökologisch bewusste Ernährung» Wasserkosten reduzieren?

7. Wie kann man Wasser sparen? Was muss man zu Hause dafür tun? Was darf man nicht machen, wenn man sparen möchte?

Wenn Sie Ihren persönlichen Wasserverbrauch senken wollen, könnten Ihnen folgende Tipps helfen:

- Duschen Sie anstatt ein Vollbad zu nehmen. Eine Dusche verbraucht bis zu 70% weniger Wasser und Energie als ein Vollbad.

- Benutzen Sie beim Zähneputzen am besten ein Zahnputzglas oder stellen Sie den Wasserhahn während des Putzens ab.

- Spülen Sie Geschirr nicht unter fließendem Wasser.

- Stellen Sie bei Ihrer Spül- und Waschmaschine das Wassersparprogramm ein.

- Wasch- und Spülmaschinen immer nur voll beladen laufen lassen.

- Sammeln Sie Regenwasser für die Gartenbewässerung.

- Pflanzen möglichst nur gießen, wenn es kühl ist. Ansonsten verdunstet jede Menge Wasser ungenutzt.
- Essen Sie weniger Fleisch und Schokolade: bei ihrer Herstellung wird unglaublich viel Wasser verbraucht.
- Kaufen Sie vernünftig ein.
- Nehmen Sie immer eine Stofftüte mit und kaufen Sie lieber Lebensmittel ohne Plastiktüten.
- Kaufen Sie unnötige Dinge nicht.

Detaillierte Erklärung:

Wasser nicht zu verschwenden, ist wichtig für unsere Umwelt und für das Klima. Wir haben ein paar einfache Tipps für euch gesammelt, wie man Wasser sparen kann - und ganz nebenbei auch noch ein bisschen Geld.

1. Clever einkaufen

Man darf nicht zu viele Lebensmittel kaufen, die man dann vielleicht gar nicht alle essen kann und am Ende wahrscheinlich wegschmeißen muss. Das ist dann so, als wenn man mehr also 1.000 Liter einfach so aus dem Wasserhahnen laufen lassen würde. Verschwendet man also Essen, verschwendet man gleichermaßen Wasser und Geld.

2. Sich bewusster ernähren

Auch durch eine andere, bewusstere Ernährung kannst du Wasser sparen:

- Weniger Fleisch essen: man braucht für die Herstellung von Fleisch deutlich mehr Wasser. Man kann ein- bis zweimal in der Woche Fleisch essen.
- Keine gespritzten Lebensmittel: Am besten muss man Obst und Gemüse mit Biosiegel oder beim Bauern/auf dem Markt kaufen. Denn durch chemische Dünger wird das Wasser auch verschmutzt.
- Maß statt Masse: Kaufe lieber weniger Süßigkeiten und genieße sie dafür. Bei der Herstellung von Schokolade wird unglaublich viel Wasser verbraucht.

3. Stoffbeutel verwenden

Generell beim Einkaufen gilt: Versuche so wenig wie möglich in Verpackungen zu kaufen. Denn diese müssen auch erst hergestellt werden, wozu in der Regel immer Wasser verbraucht wird. Wenn du einkaufen gehst, nimm einen Stoffbeutel oder einen Rucksack mit. Dann musst du dir keinen Plastikbeutel kaufen. Die sind für die Umwelt nicht gut und verbrauchen in der Herstellung ebenfalls viel Wasser.

4. Weniger duschen und baden

Das heißt nicht, dass du dich nicht mehr waschen sollst. Das ist natürlich wichtig! Aber man muss nicht jeden Tag duschen. Dreimal in der Woche reicht vollkommen aus. Es sei denn, du hast jeden Tag Sport und schwitzt viel, dann ist das was anderes. In einer vollen Badewanne befinden sich 120 bis 150 Liter Wasser! Ein Bad sollte man sich daher nur ganz selten gönnen.

Auch bei der Wäsche kannst man Wasser sparen: Manche Klamotten sind nicht wirklich dreckig, riechen aber. Es genügt sie zu lüften statt zu waschen!

5. Weniger Neues kaufen

Nun weißt du, dass für die Herstellung von fast allem Wasser benötigt wird. Eine gute Möglichkeit, viel Wasser zu sparen, ist daher, nicht so viel Neues zu kaufen. Greife lieber auf gebrauchte Dinge zurück, wenn du etwas brauchst.

Haben Sie vielleicht noch andere Ideen, wie man Wasser sparen kann?

Підбірка медіа-матеріалів

- Проєкт-презентація «Я – вода!»:

<https://www.youtube.com/watch?v=upeKuJ5dqkQ>

- Музичне відео

<https://www.youtube.com/watch?v=qhA1wIbAKT0>

- Факти про воду (німецькою)

https://www.youtube.com/watch?v=F6cZe2I_sQQ

- Факти про воду

<https://www.youtube.com/watch?v=LJMSfyZGJD8>

- Plastik im Meer – Schlaumal (німецькою)

https://www.youtube.com/watch?v=uvcleXH_GF8

- Wieviel Wasser gibt es auf der Erde? (німецькою)

<https://www.youtube.com/watch?v=sAjzvcUR9v4>

- 11 фактов про воду

https://www.youtube.com/watch?v=Y_7pzk9vXeA&list=PLOZd-yBioSxSybny8lcGFYYxZUEe79wu

- Новини «Факти про воду» (українською)

<https://www.youtube.com/watch?v=IKqMAMnmqIc&list=PLOZd-yBioSxSybny8lcGFYYxZUEe79wu&index=2>

- Факти про воду (українською)

<https://www.youtube.com/watch?v=SfsqBEpj1Rw>

Список використаних джерел:

1. <https://traditions.in.ua/usna-narodna-tvorchist/pryslivia-ta-prykazky/151-pryslivia-ta-prykazky-pro-vodu>
2. http://www.uroki.net/docnach/ukr_docnach8.htm
3. <https://mal-alt-werden.de/sprichworte-und-redewendungen-zu-dem-thema-wasser/>
4. <https://vokrugsveta.ua/vopros-otvet/tsikavi-fakti-pro-vodu-16-04-2020>
5. <https://www.kindersache.de/bereiche/wissen/natur-und-mensch/tipps-zum-wassersparen>